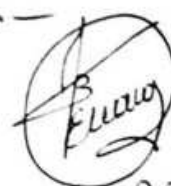

ΘΕΩΡΙΑ
ΚΑΙ
ΜΕΛΩΔΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Εἰς τὸν ἀγαπητὸν καὶ
ἐνάδεχρον καὶ φίλον
Παναγιώτην Κατσούλην
εἰς ἐνδοξὴν πολλῆς ἐκτελέσεως
καὶ ἀγάτης. —

28-1-2011. —

Κατά τις παραδόσεις

του Καθηγητοῦ ΙΩΑΝΝΟΥ Β. ΓΕΝΝΑΤΑ

Μ.Αλεξάνδρου 19, Πειραιεύς 18533

Τηλέφωνον: 210-4134581

Χαρακτήρες Ποσότητας (Άηλοι)

<u>Όνομα</u>	<u>Σχήμα</u>	<u>Ποσότης</u>
--------------	--------------	----------------

Α' ΙΣΟΤΗΤΟΣ

1. Όλον

- 0 -

Β' ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ = 5

1. Όλιγον

1 συνεχώς

2. Πετασθή

1 >>

3. Κεντήματα

1 >>

4. Κέντημα

2 ὑπερβατῶς

5. Ὑψηλὴ

4 >>

Γ' ΚΑΤΑΒΑΣΕΩΣ = 4

1. Ἀπόστροφος

1 συνεχώς

2. Ὑπορροή

2 >>

3. Ἐλαφρόν

2 ὑπερβατῶς

4. Χαμηλὴ

4 >>

Κανόν

α) Οἱ Χαρακτήρες Ποσότητος (ἄηλοι)

διαφοροῦνται εἰς τρεῖς (3) κατηγορίας.

Α' ξτὴν κατηγορίᾳ τῆς ΙΣΟΤΗΤΟΣ

Β' >> >> >> ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ

Γ' >> >> >> ΚΑΤΑΒΑΣΕΩΣ

β) Τό "Ισον (C) ὁμιλεῖ τὸν πρό
αὐτοῦ χαρακτήρα ἢ ρθόγγο. Δηλαδή,
οὔτε ἀνεβαίνει οὔτε κατεβαίνει.

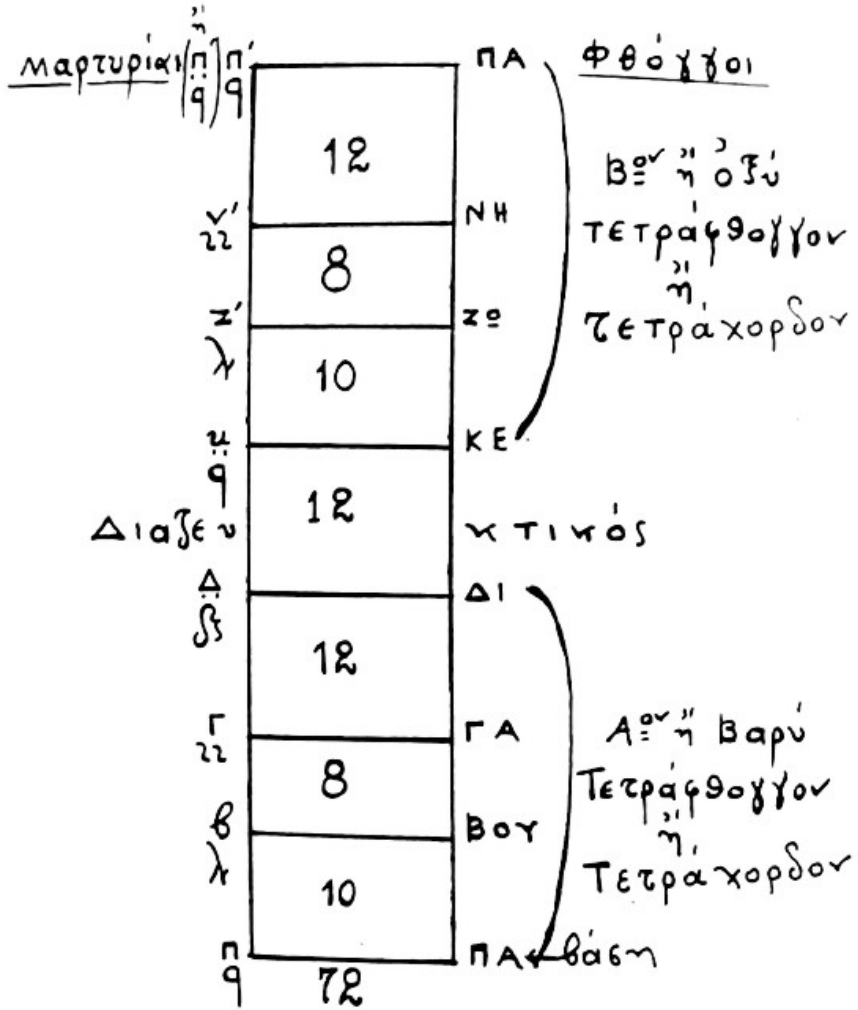
γ) Λέγοντες εὐνεχὴ παραλλαγή
ἐννοοῦμε τὴν παραλλαγή ἐκείνη κατὰ
τὴν ὁποία προσφέρουμε τοὺς ρθόγγους
τῆς κλίμακος εὐνεχῶς, δηλαδή,
τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου (π.χ. ΠΑ-
ΒΟΥ-ΓΑ-ΔΙ κ.ο.κ.).

δ) Λέγοντες ὑπερβατῶς παραλ-
λαγή ἐννοοῦμε τὴν παραλλαγή ἐκείνη
κατὰ τὴν ὁποία ὑπερβαίνουμε
(δηλαδή πηδῶμε) τοὺς ἐνδιαμέδους
ρθόγγους καὶ μεταβαίνουμε ἐκεῖ πού
μᾶς ὀρίττει ὁ χαρακτήρας. (π.χ. "Ὅταν
θέλουμε νὰ ἀνεβαῖμε 4 φωνές ὑπερ-
βατῶς ἀπὸ τὸν ρθόγγο ΠΑ, θὰ
μεταβαῖμε ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ρθόγγο ΚΕ,
ὑπερβαίνοντας τοὺς ἐνδιαμέδους ρθόγ-
γους ΒΟΥ-ΓΑ-ΔΙ).

Διατάσεων Φυσική Διατονική Κλίμακα

<u>Μαρτυρίες</u>				<u>Φθόγγοι</u>
υ'	22	8	ΝΗ	Β ≡ ή οξύ 4/6 θόγγο ή 4/ χορδο
ζ'		10	ζε	
χ		12	κε	
υ		12	Δι	
9				
Δ	Διαζευ	12	κτικός	Α ≡ ή βαρύ 4/6 θόγγο ή 4/ χορδο
Γ		8	ΓΑ	
θ		10	ΒΟΥ	
λ		12	ΠΑ	
π	9	12		
υ			ΝΗ ← βάση	
δ3		72		

Διαπαύων Φυσική Διατονική Κλίμαξ

Κανόνες

α) Τί καλείται τόνος

Τόνος καλείται ἡ ἀπόσταση μεταξύ δύο (2) βυνεχῶν φθόγγων.

(π.χ. ΠΑ-ΒΟΥ = 1 τόνος, ΓΑ-ΔΙ = ἄλλος τόνος, ΝΗ-ΠΑ = ἕτερος τόνος κ.ο.κ.)

β) Τί καλείται διάστημα

Διάστημα καλείται ἡ ἀπόσταση μεταξύ δύο (2) όποιωνδήποτε φθόγγων.

Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φθόγγων, τοὺς ὁποίους περιλαμβάνει τὸ διάστημα, λαμβάνει καὶ τὴν ὀνομασία του.

Στὸ διάστημα ὑπολογίζονται καὶ οἱ δύο ἔξω περικαὶ φθόγγοι δηλαδή οἱ φθόγγοι ποὺ ἀκούγονται.

(π.χ. ΝΗ-ΓΑ = διάστημα 4ης διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς 4 φθόγγους τῆς κλίμακος ΝΗ-ΠΑ-ΒΟΥ-ΓΑ.)

Ἐπίσης τὸ διάστημα ΠΑ-ΚΕ εἶναι διάστημα 5ης διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς φθόγγους ΠΑ-ΒΟΥ-ΓΑ-ΔΙ-ΚΕ κ.ο.κ.)

γ) Ἡ Διαπαῶν Φθωνὴ ἢ Διατονικὴ κλίμακα μεταχειρίζεται τόνους:

Μείζονες (12), Ἐλάσσονες (10) καὶ Ἐλαχίστους (8).

(Μείζονας, Ἐλάσσονας καὶ Ἐλαχίστους).

Περὶ τοῦ χρόνου ἢ Ρυθμοῦ

Ἀναγκαῖα ιδιότης πάσης κινήσεως

είναι ὁ χρόνος ἢ ρυθμός.

Χρόνος καλεῖται ἡ εὐτακτος (δηλ. ἡ ὁμαλή, ἡ κανονική) κίνηση τῆς χειρὸς ἀπὸ ὀρισμένο σημεῖο καὶ πάλιν, (δηλαδή καὶ ἀντιεστρώως).

Ὁ χρόνος διαιρεῖται εἰς δύο (2) μέρη.

1. ζήτην Ἄρστη καὶ 2. ἐτή θέση.

Πρόκειται περὶ τοῦ ἀπλοῦ χρόνου ἢ ρυθμοῦ ἐτὴ θέση τοῦ ὁποῖου προφέρουμε ἕνα-ἕνα τοὺς φθόγγους τῆς κλίμακος.

Μαρτυρίες τῶν φθόγγων

Οἱ μαρτυρίες τῶν φθόγγων εἶναι εἰδικὰ σημεῖα τὰ ὅποια ἀποστέλλονται ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ φθόγγου καὶ ἀπὸ ἕνα ἄλλο σημεῖο τὸ ὅποιο ὀνομάζεται μαρτυρικὸν ἢ χαρακτηριστικὸν τῆς μαρτυρίας, σημεῖο.

Παράδειγμα. Ἡ μαρτυρία τοῦ φθόγγου ΠΑ

(π) ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν γράμμα

ρ τοῦ φθόγγου (π) καὶ ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸν ἢ χαρακτηριστικὸν σημεῖο (ρ). Ὀμοίως ἡ

μαρτυρία τοῦ φθόγγου ΒΟΥ (β) ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῆς φθόγγου (β) καὶ ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸν ἢ χαρακτηριστικὸν σημεῖο (υ) κ.ο.κ.

Οἱ Μαρτυρίαι μᾶς μαρτυροῦν δηλ. μᾶς δείχνουν τὸ μέρος ἀπὸ τοῦ ὅποιο ἀρχίζει ἕνα μέλος ἢ τὸ μέρος ἐπὶ

ὁποῖο εὐρίσκεται τὸ μέλος παλλόμενον.
 σημείωται. Ὅταν λέγομε μέλος ἐν-
 νοοῦμε τὰ λόγια, δηλαδή, τοὺς ὕμνους
 τῆς ἐκκλησίας μας. (π.χ. Κύριε ἐκέκρη-
 ξα, Πάσα πνοή, Κύριε ἐλέησον κ.λ.π.).

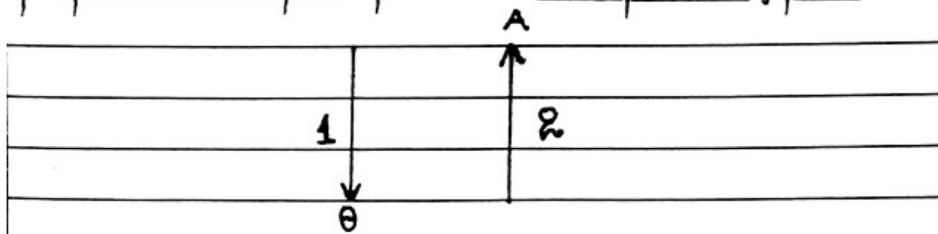
Ἐνῶ ἡ προφορὰ τῶν φθόγγων τῆς
 κλίμακος, διὰ τῶν χαρακτήρων,
 ὀνομάζεται παραλλαγή

Περὶ τῶν χρόνων ἢ ρυθμῶν

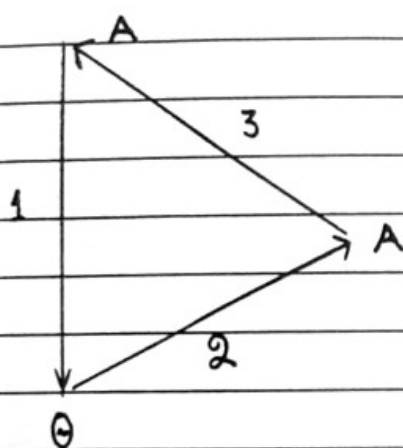
Ἐκτός ἀπὸ τὸν Ἀπλό χρόνο ἢ
 ρυθμό, εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὁποῖου προφέρου-
 με ἕναν-ἕναν τοὺς φθόγγους τῆς κλίμα-
 κος, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι χρόνοι ἢ
 ρυθμοί, οἱ ἑξῆς:

1. Ὁ δίστημος ρυθμός
2. Ὁ τρίστημος >> καὶ
3. Ὁ τετραστήμος >>

1. Ὁ δίστημος ρυθμός ἀποτελεῖ-
 ται ἀπὸ δύο (2) κινήσεις ἐκ τῶν
 ὁποίων ἡ πρώτη ὀνομάζεται
θέση ἢ ἰσχυρό μέρος τοῦ μέτρου
 καὶ ἡ δευτέρα ἀρβή ἢ ἀβθενές
 μέρος τοῦ μέτρου. Παράδειγμα.

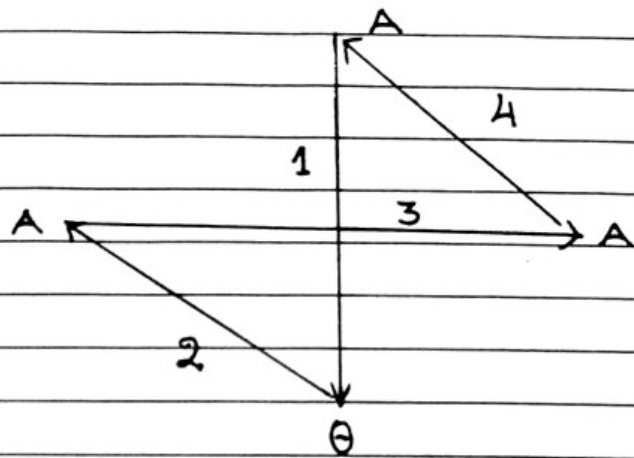

2. Ο τρίσημος ρυθμός αποτελείται από τρεις (3) κινήσεις εκ των οποίων η πρώτη ονομάζεται θέση ή ίσχυρό μέρος του μέτρου και οι άλλες δύο άρβεις ή άεθεν ή μέρη του μέτρου. Παράδειγμα

3. Ο τετράσημος ρυθμός αποτελείται από τέσσερις (4) κινήσεις εκ των οποίων η πρώτη ονομάζεται θέση ή ίσχυρό μέρος του μέτρου και οι άλλες τρεις άρβεις ή άεθεν ή μέρη του μέτρου. Παράδειγμα (βλ. την επόμενη σελίδα).

~ 9 ~

Παρατήρηση. Ο τετραβήμος ρυθμός, αποτελούμενος από τέσσερις κινήσεις, μπορούμε να πούμε ότι περι-
κλείει δύο διβήμους ρυθμούς οι οποίοι
μας κάνουν τέσσερις (4) κινήσεις.
Συνεπώς, στην προκειμένη περίπτωση,
έχουμε δύο (2) ίσχυρά. Ένα, δηλαδή,
για τον κάθε διβήμο. Ο πρώτος, λοιπόν,
διβήμος εξαντλείται στις δύο πρώτες
κινήσεις του τετραβήμου ρυθμού.
Η αρχή του δεύτερου διβήμου, δηλαδή
το ίσχυρό μέρος αυτού, εurythmίζεται στην
τρίτη (3) κίνηση του τετραβήμου.
Ερώτηση: Τι γίνεται όμως στην περί-

πρωτῆ αὐτῇ;

ζῆν περίπτωσιν αὐτῇ (θεωρητικῶς)
λέγομε ὅτι μεταφέρεται ὁ τονισμός τοῦ
ἰσχυροῦ μέρους τοῦ δευτέρου διβήμου,
εἰς ἰσχυρὸ μέρος τοῦ τετραβήμου
ρυθμοῦ τὸ ὁποῖον θὰ ὀνομάζεται
εἰς ἰσχυρὸ μέρος τοῦ μέτρου.

Ὅτι καλεῖται μέτρο

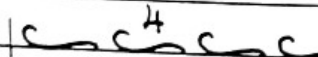
Μέτρο καλεῖται ἡ ἀπόβασιν
μεταξὺ δύο διαβολῶν.

Οἱ διαβολές εἶνα δύο κάθετες
γραμμῆς (π.χ. | |) οἱ ὁποῖες χωρίζουν
τὸ μέλος εἰς μέτρα τῶν ρυθμῶν.

Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κινήσεων
τῆς ὁποῖας περιέχει κάθε μέτρο, θὰ
λαμβάνη τὸ μέτρο αὐτὸ τὴν ὀνομα-
σία του. Ὅσα μέτραμποροῦν νὰ ἔγουν
τῶς ἀριθμούς 2, 3 ἢ 4, χάριν εὐκολίας.
Οἱ ἀριθμοὶ αὗτοὶ φανερώνουν τὸν ἀριθμὸν
τῶν κινήσεων τῆς ὁποῖας περιέχει τὸ
κάθε μέτρο. Παράδειγμα.

γ | ² | = μέτρο διβήμου ρυθμοῦ.
δ

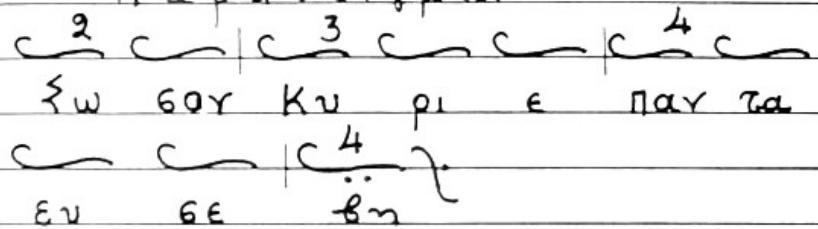
γ | ³ | = μέτρο τριβήμου ρυθμοῦ.
δ

γ | ⁴ | = μέτρο τετραβήμου
δ

ρυθμού.

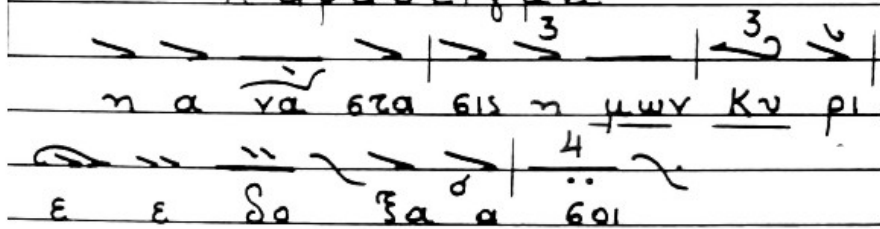
Σημείωση. Ἡ Βυζαντινὴ μας ἑκκλησιαστικὴ Μουσικὴ ἐπηρεάζεται ἐπὶ τοῦ Τονικοῦ ρυθμοῦ, σύμφωνα πρὸς τὸν ὁποῖον, ἡ τονιζομένη συλλαβὴ καθε λέξεως, θά συμπίπτῃ μὲ τὸ ἰσχυρό μέρος τοῦ μέτρου.

Παράδειγμα.

Ὅταν ὅμως ὑπάρχουν δύο συνεχεῖς τονισμοί, δηλαδή, ὅταν μετὰ ἀπὸ τὸν πρῶτο τονισμό τῆς λέξεως ἀκολουθεῖ ἀμέσως τονισμός ἄλλης λέξεως, τότε λέγομε ὅτι ὑπὸ χωρεῖ ὁ πρῶτος τονισμός χάριν τοῦ δευτέρου.

Παράδειγμα

Παρατηροῦμε ὅτι μετὰ τὴν τονι-

τομένη ευλλαθή «μῶν» τῆς λέξεως
 "ἡμῶν" ἀκολουθεῖ ἀμέως ἡ τονισμένη
 ευλλαθή «Κύ» τῆς λέξεως «Κύριε».
 Σύμφωνα, λοιπόν, μέ τόν ἀνωτέρω
 κανόνα ἡ τονισμένη ευλλαθή «μῶν»
 ὑποχωρεῖ, λαμβανομένη ἐπ' αὐτήν τριση-
 κινήτη, (ἄρση), τοῦ τρισημέρου ρυθμοῦ,
 χάριν τοῦ δευτέρου τονισμοῦ «Κύ» τῆς
 λέξεως «Κύριε», ἡ ὁποία, συμπίπτει
 μέ τό ἰσχυρό μέρος τοῦ μέτρου τοῦ
 τρισημέρου ρυθμοῦ πού ἀκολουθεῖ.

Τί εἶναι ἑλλειπές μέτρο

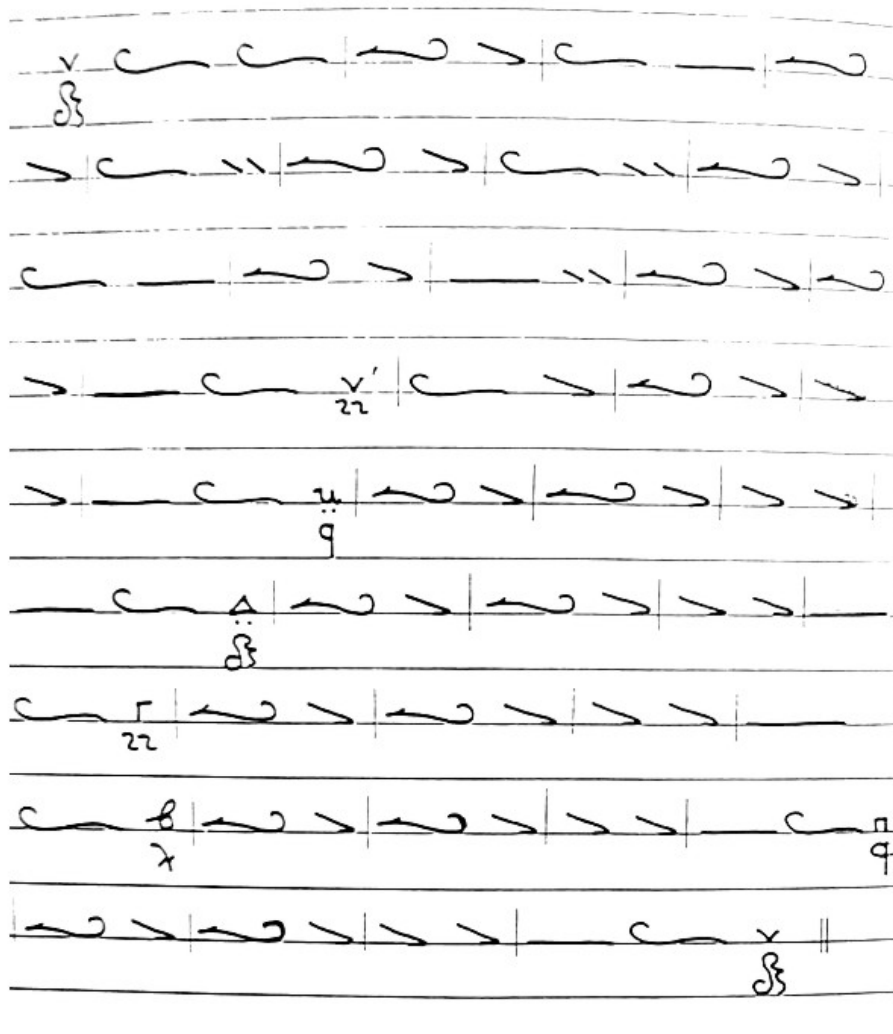
Ἑλλειπές μέτρο εἶναι ἡ ἀντικατά-
 στασις τοῦ ἰσχυροῦ μέρους τοῦ
 μέτρου, διὰ παύσεως.

Παράδειγμα.

π	γ	ς ²		ς ²	ς	ἡ
9		Με		γα	λυ	νον
π	γ	ς ²		ς ²	ς	
9		τω		πα	θει	νον

Ἄβνηθεν ἄρισ. ρ

Μελωδισκὴ ἐκτέλεσις τῆς Πενταγῆς

Χαρακτήρες Χρόνου< Παρατάξεις τῆς φωνῆς >

1	Κλάσμα	υ	
2	Ἀπλή	.	}
3	Διπλή	..	
4	Τριπλή	...	
5	Κορώνα (η)	⌒	

Κανὼν

1. Τὸ κλάσμα (υ) παρατείνει τὴ φωνή
για κίνηση (1 χρόνο).

2. Ἡ Ἀπλή (.) παρατείνει τὴ φωνή
για κίνηση (1 χρόνο).

3. Ἡ Διπλή (..) παρατείνει τὴ
φωνή δύο κινήσεις (2 χρόνους).

4. Ἡ Τριπλή (...) παρατείνει τὴ
φωνή τρεῖς κινήσεις (3 χρόνους).

5. Ἡ Κορώνα (⌒) παρατείνει τὴ
φωνή ἀορίστως.

Σημεῖα Ἀναπνοῆς

1	Ὁξτανρός	+	ζιωπᾶ μισό χρόνο
2	ζιωπὴ ἢ Πάνση	~	>> ἕνα >>
3	Ἡμισιωπὴ	~ ⁵	>> μισό >>

Σημείωση:

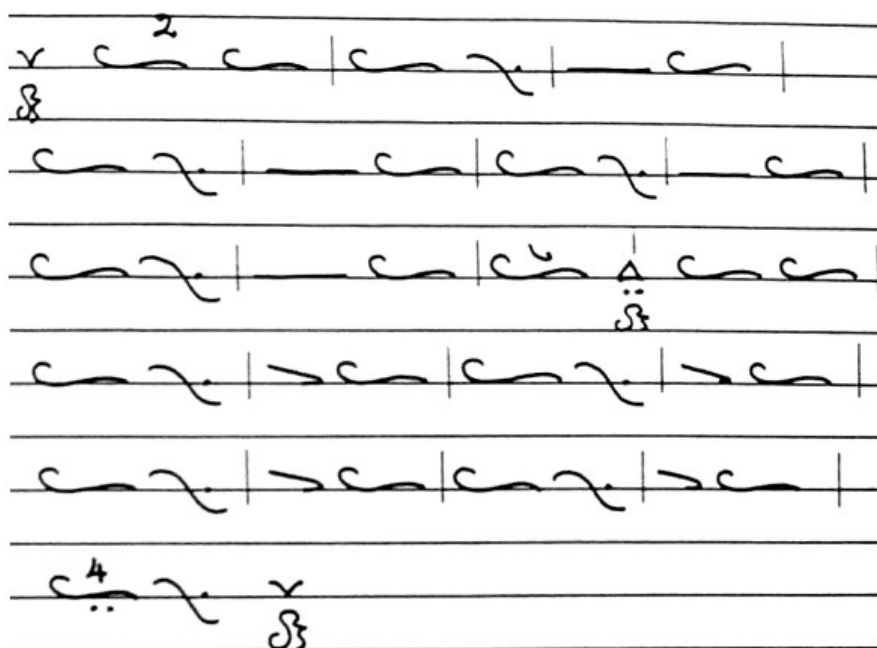
"Όταν θέλουμε να σιωπήσουμε
δύο (2) χρόνους, έχουμε την διπλή
σιωπή, ούτως: ($\underbrace{\hspace{1cm}}$) και τρεις
(3) χρόνους, την τριπλή σιωπή ($\underbrace{\hspace{1.5cm}}$).

Άσκηση αριθ. 3

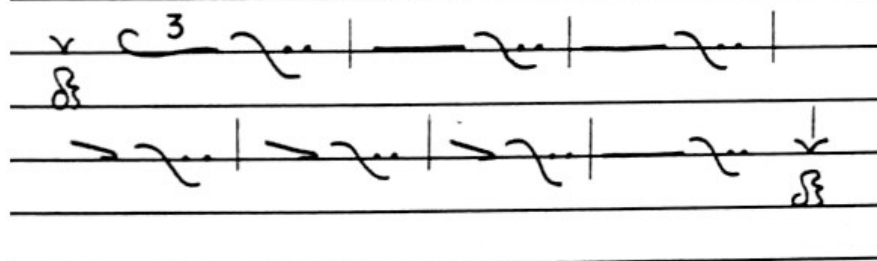
Handwritten musical notation for Exercise 3, consisting of five staves. The notation includes various rhythmic symbols such as eighth notes, quarter notes, and rests, with some notes marked with a 'v' and a '3' indicating a triplet. The first staff starts with a 'v' and a '3' above a group of three eighth notes. The second staff has a similar pattern. The third staff has a 'v' and a '3' above a group of three eighth notes. The fourth staff has a 'v' and a '3' above a group of three eighth notes. The fifth staff has a 'v' and a '3' above a group of three eighth notes, followed by a double bar line.

~ 17 ~

'A 6x m 6x 4

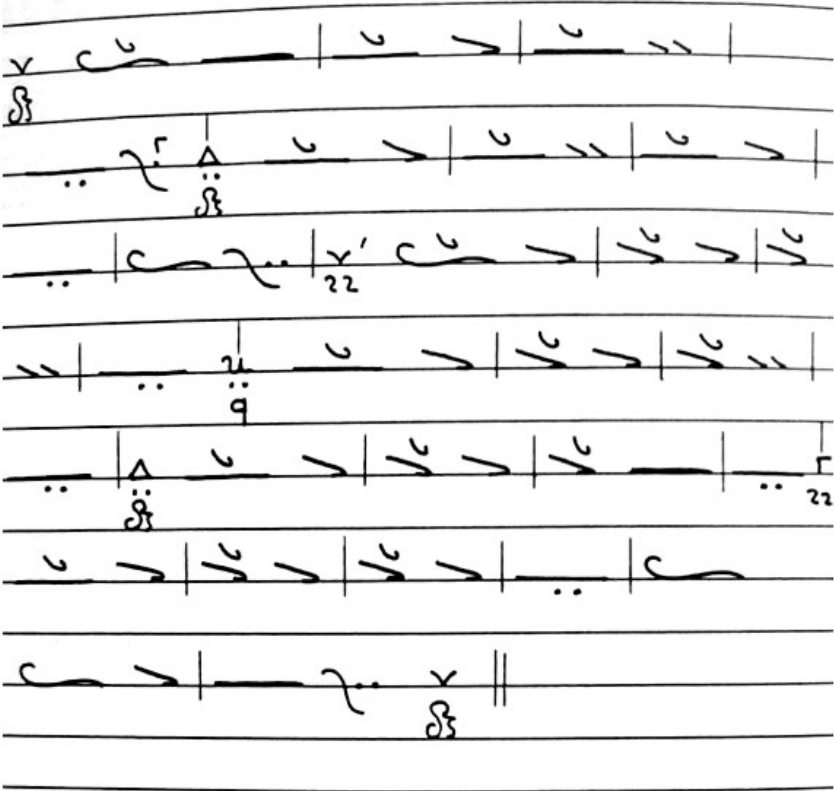

5. Ρυθμός 36 ημ. 5

~18~

6. Prilips 36 mm

Ἀβνιμὴν ἀριθ. 4
Ρυθμὸς 4 ἡμέρας

υ c c c c c | — c
83

c | π c c c c c | —
9

c c c b — c c c c |
2

— c c c | Δ — > — > — > —
83

— υ υ' c c c c c > | > >
22

υ 2: | — c c c > | > >
9

υ Δ — c c c > | > > υ 2:
83

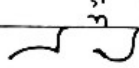

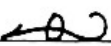

— c c c > | > > υ b —
2

c c c > | > > υ π — c
9

c > | > > υ ↓ c c υ |
83

4 — 2: ||

Χαρακτήρες Ποιότητας ἢ Ἐκφράσεως.
 < Καλλωπιστικοί >

1. Ψηφιστόν (ὀξεῖα)		ὀξύνει
2. Βαρεῖα		βαρύνει
3. Ὀμαλόν		ὀμαλῶς (μέ λαρυγγισμό)
4. Ἀντικένωμα		τονίζει
5. Ἐτερον ἢ ἐνδεσμος		κυματίζει
6. Ἐνδόφωρον		μέ κλειστό τό κόμα (ἀσυνήθη)
7. Ἀντικένωμα μέ ἀπλή		ἐλκτικῶς

Σημείωση: α' Τό ἀντικένωμα μέ
 ἀπλή () ἐλκνύει τήν φωνήν καί παρα-
 τείνει αὐτήν μία κίνηση (1 χρόνο).
 β' Τό ψηφιστόν καί ἡ βαρεῖα ὀνομά-
 ζονται τονικοί χαρακτήρες.
 γ' Τό Ὀμαλόν, τό ἀντικένωμα καί
 τό Ἐτερον ἢ ἐνδεσμος, καλλω-
 πιστικοί.

~21~

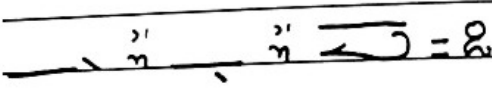
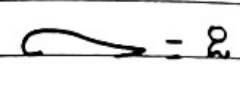

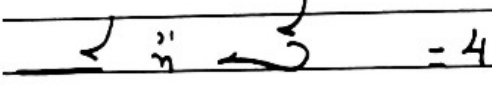
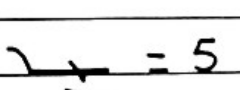
Χαρακτήρες Ποιότητας ἢ Ἐκφράσεως.

Σ Καλλωπιστικοί

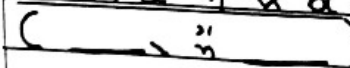
Ἐκφάνση ἀριθ. 8 Ρυθμός 2/6ημος

Handwritten musical notation on ten staves. The notation includes various rhythmic symbols (vertical strokes, beams, flags), dynamic markings (e.g., f , p), and structural markers (e.g., 4 , 9 , 22). The notation is written in a cursive, handwritten style.

Συμπλοκή Χαρακτήρων.
Χαρακτήρες Ποσότητας ζύνθετοι
ἀναβάσεως και καταβάσεως,
ὑπερβατικῶς, μέχρι ἑπτὰ (7)
φθόγγους...

<u>ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ</u>	<u>ΚΑΤΑΒΑΣΕΩΣ</u>
 = 2	 = 2
 = 3	 = 3
 = 4	 = 4
 = 5	 = 5
 = 6	 = 6
 = 7	 = 7

Κανόνες

1. Όταν τὸ κέντημα εὐρίσκειται
 δεξιὰ ἢ κάτω τοῦ ὀρίγον
 (), τότε χάνεται ἡ
 φωνὴ τοῦ ὀρίγον καὶ λαμβάνονται

ὑπ' ὅψιν οἱ φωνές τοῦ κέντηματος,
δηλαδή, ἀνεβαίνουμε δύο (2) φωνές
ὑπερβαῶς.

2.- Ὄταν ἡ Ὑψηλὴ εὐρίσκεται
ἀνω καὶ δεξιὰ τοῦ Ὀλίγου ἡ εἰς
Πεταβῆς, τότε χάνεται ἡ φωνή
τοῦ Ὀλίγου ἡ εἰς Πεταβῆς
καὶ λαμβάνονται ὑπ' ὅψιν οἱ φωνές
τῆς Ὑψηλῆς, δηλαδή, ἀνεβαίνου-
με τέσσερες φωνές ὑπερβαῶς,
οὕτως: (— ἡ —) .

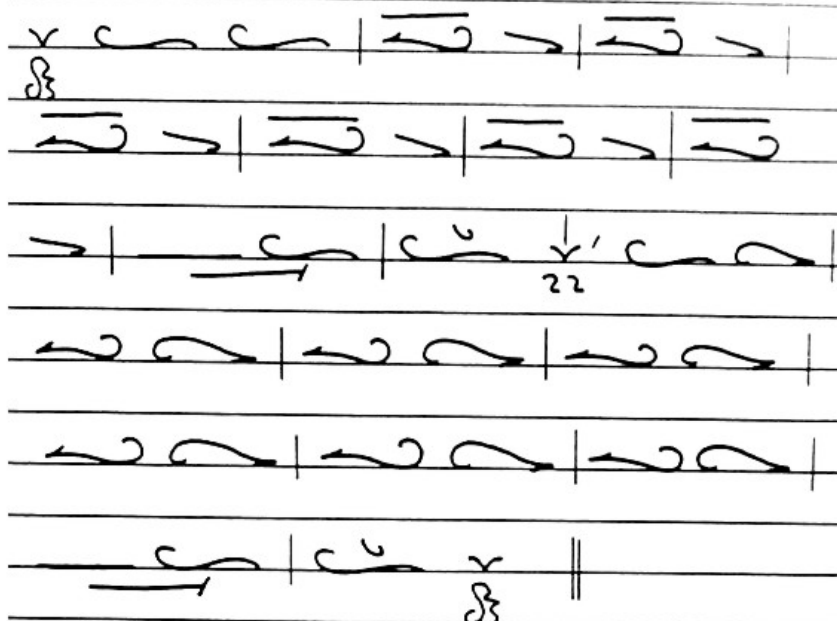
Στις δύο αὐτές περιπτώσεις, τὸ
Ὀλίγον καὶ ἡ Πεταβὴ, ἐπέχουν
δέειν ἐτηρίχματος, δηλαδή, ἐτηρίζουν
τὸ κέντημα καὶ τὴν Ὑψηλὴν εἰς
ὅποια οὐδέποτε εὐρίσκονται μόνοι
τους, ἀλλὰ θὰ συνοδεύονται, ὡς
ἀνωτέρω, ὑπὸ τοῦ Ὀλίγου ἡ εἰς Πετα-
βῆς.

Τόσον τὸ Ὀλίγον ὅσον καὶ ἡ
Πεταβὴ ὀνομάζονται βῶματα,
τὸ δὲ κέντημα καὶ ἡ Ὑψηλὴ,
πνεύματα.

Χαρακτῆρες Ποσότητος ζύνθετοι
< Συμπλοκή Χαρακτήρων >

Υπερβατῶς παραλλαγή με 2 γωνίες
< Διαστήματα 3ης >

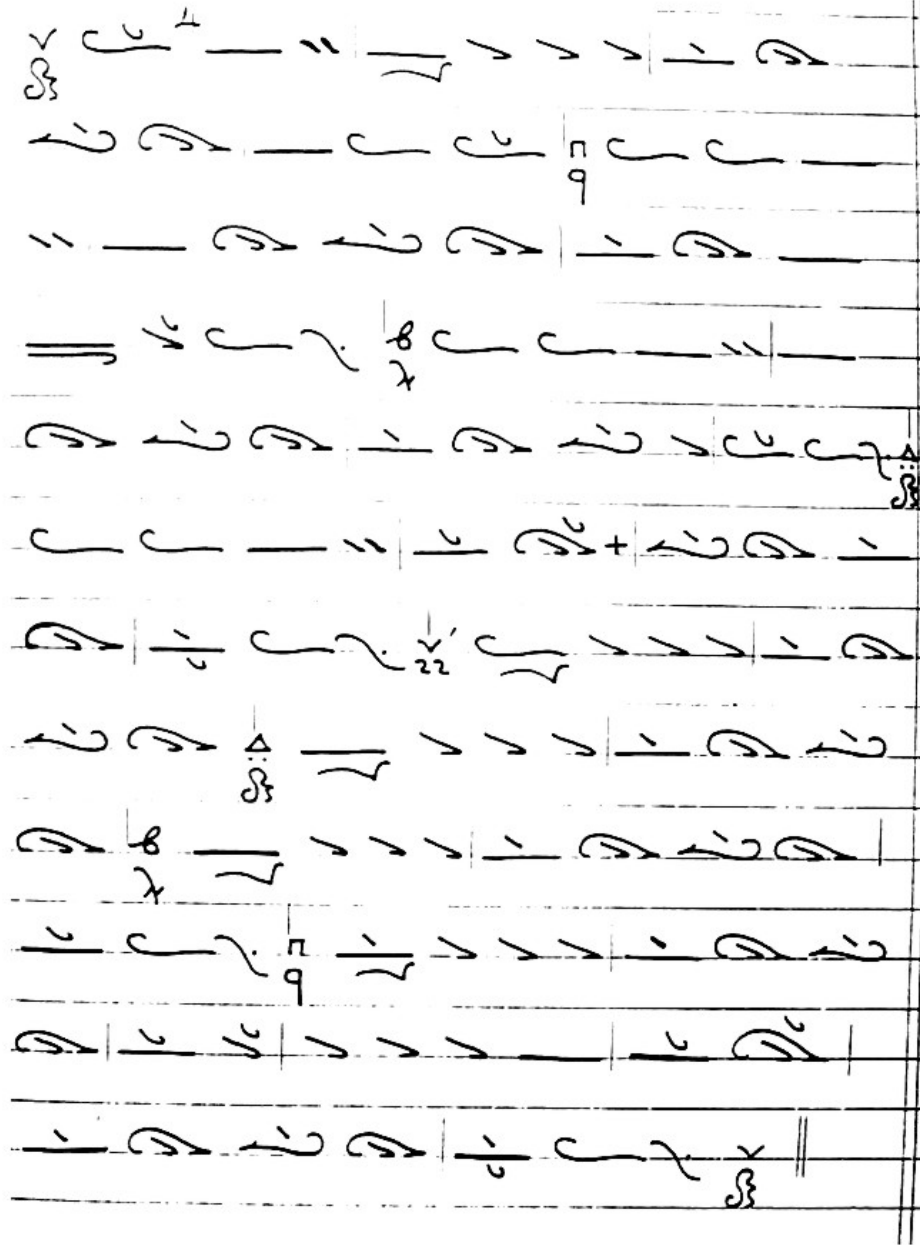
Ἄνεκτος ἀριθ. 10 Ρυθμός 2/6ημος

~ 25 ~

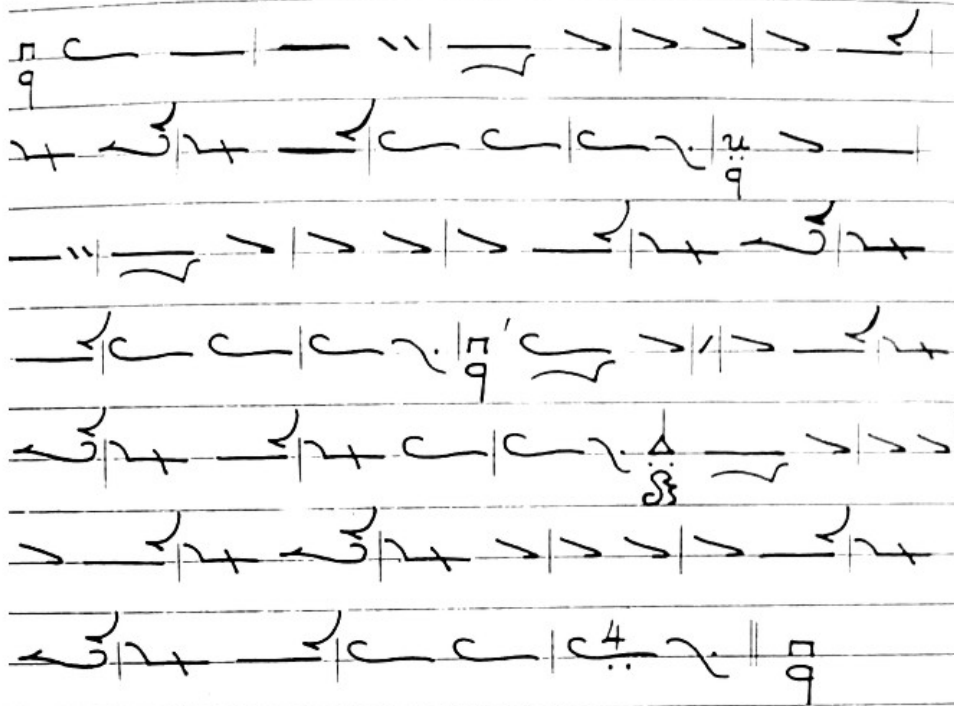
Ἀβνηθ ἀριθ. 11

Υπερβαῖς με 3 φωνές. < Διαστήματα 4ης >

~26~

Αβυήσεις με βάση τον φθόγγο ΠΑ
12. Υπερβατώς με 4 φωνές (διαστήματα 5ης)

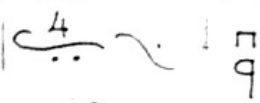
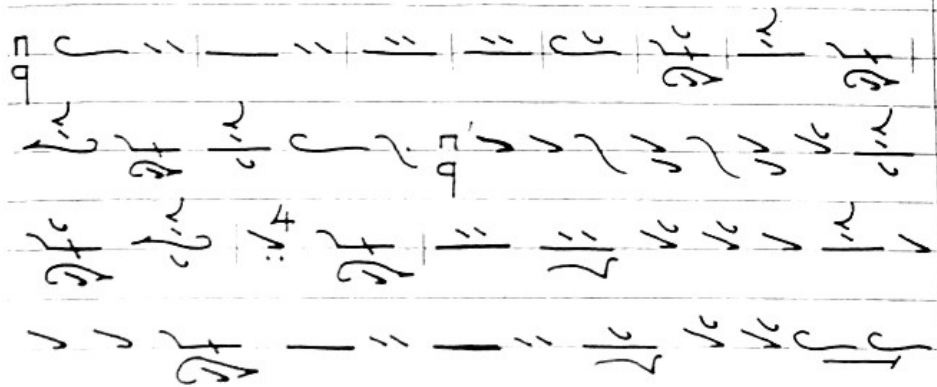
13. Υπερβατῶς με 5 φωνές. <διαστήματα 6ης>

Handwritten musical notation for exercise 13, featuring five staves. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals, with some staves starting with a '4' and a '9'.

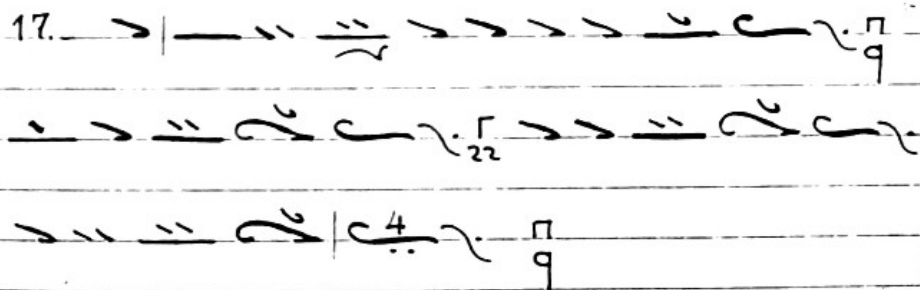
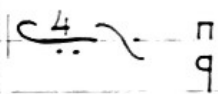
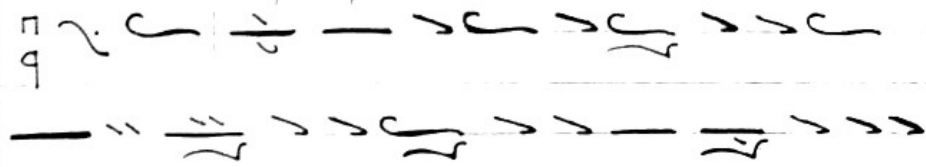
14. Υπερβατῶς με 6 φωνές. <διαστήματα 7ης>

Handwritten musical notation for exercise 14, featuring three staves. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and accidentals, with some staves starting with a '4' and a '9'.

15. Υπερβατώς με 7 φωνές. (διαστήματα 8ης)

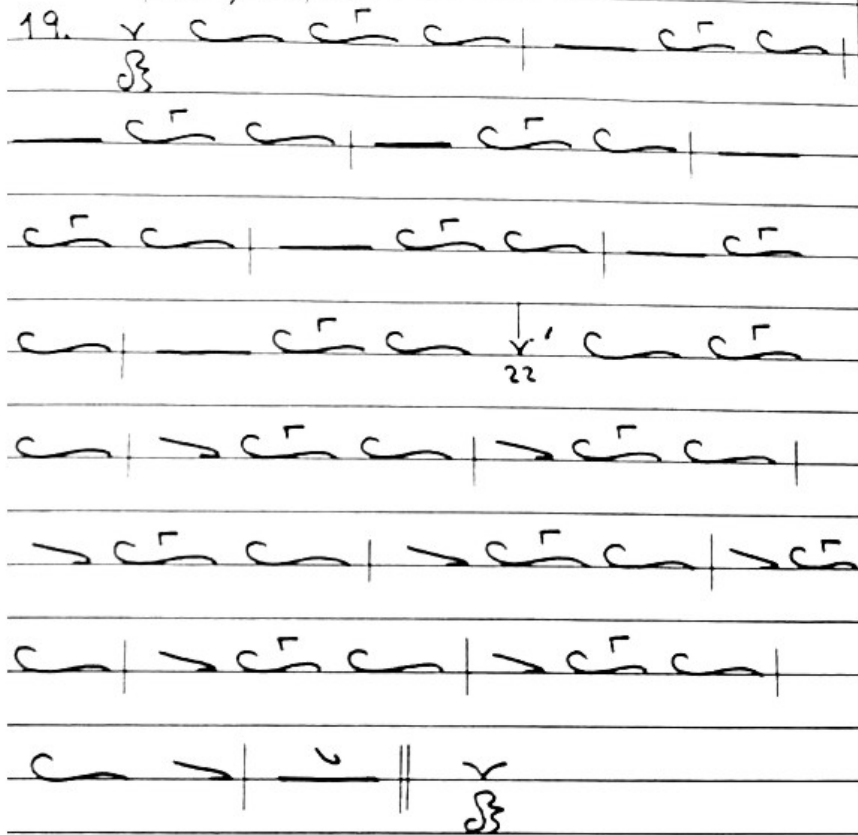

16. Έλλιπές μέτρο

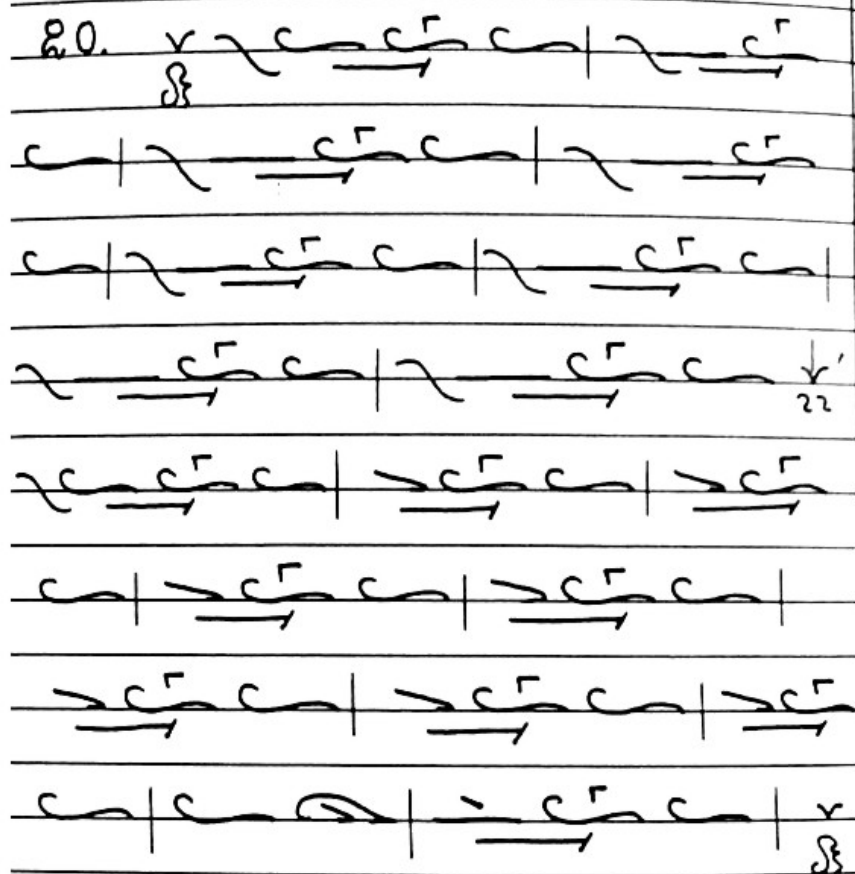

~ 31 ~

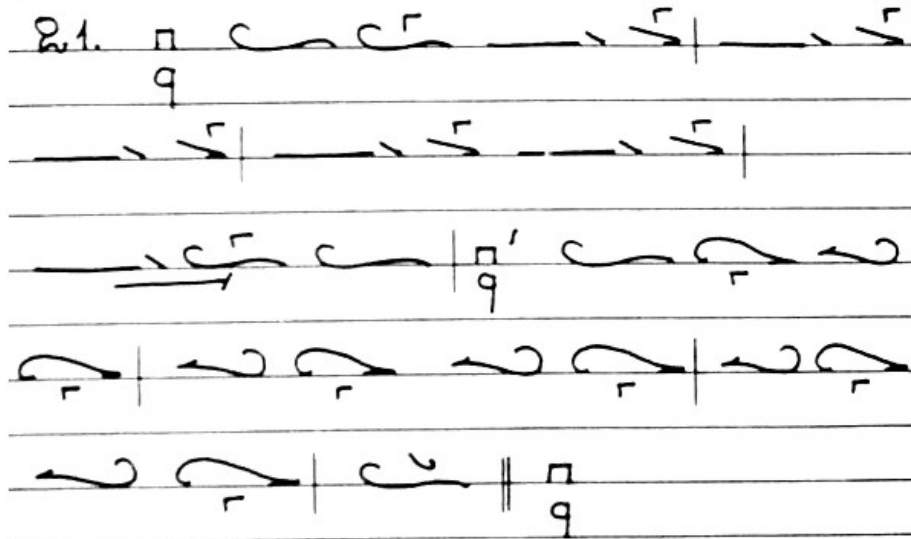
Prüfung 2/6 nuss

19.

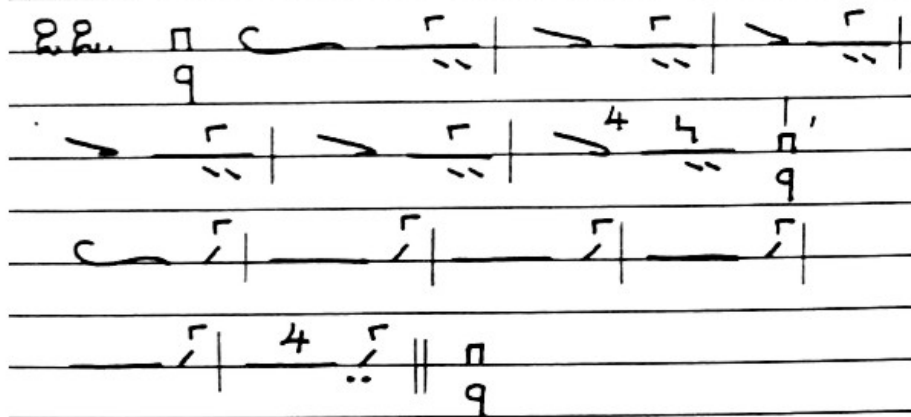
Руб. 2/67405

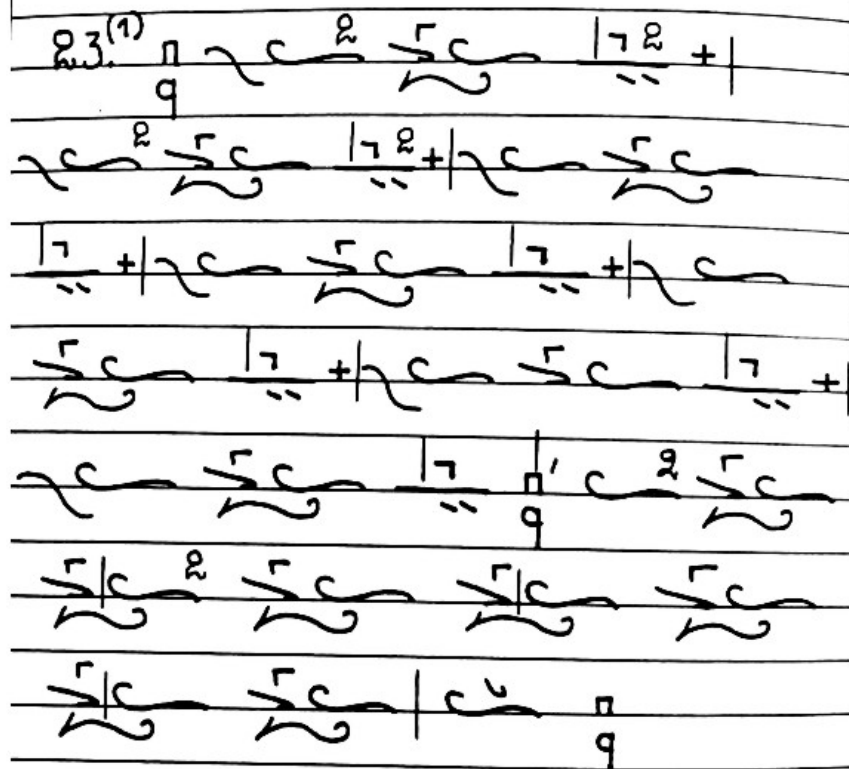
Ρυθμός 2/6ημος

Ρυθμός 2/6ημος

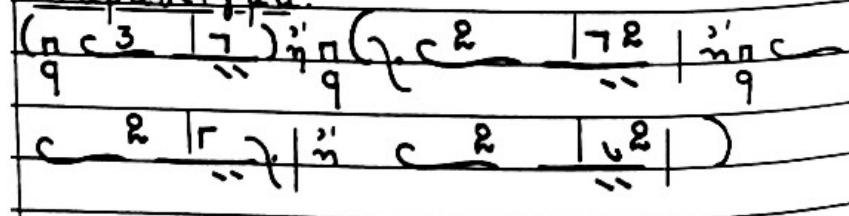
Prüf. 2/6m40s

(1) Σπυρίδων

“Όταν θέλουμε να λάβουμε τα κεντήματα στην κίνηση του προηγούμενου μέτρου, τότε θέτουμε την διαστολή επάνω στο Όχιγρον.

Παράδειγμα.

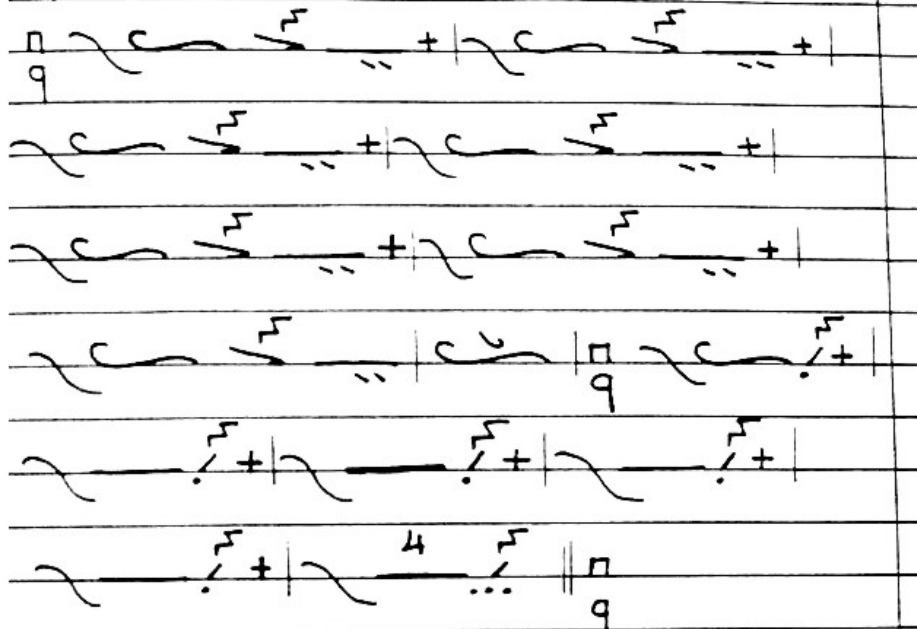

Purple's 2/67mas

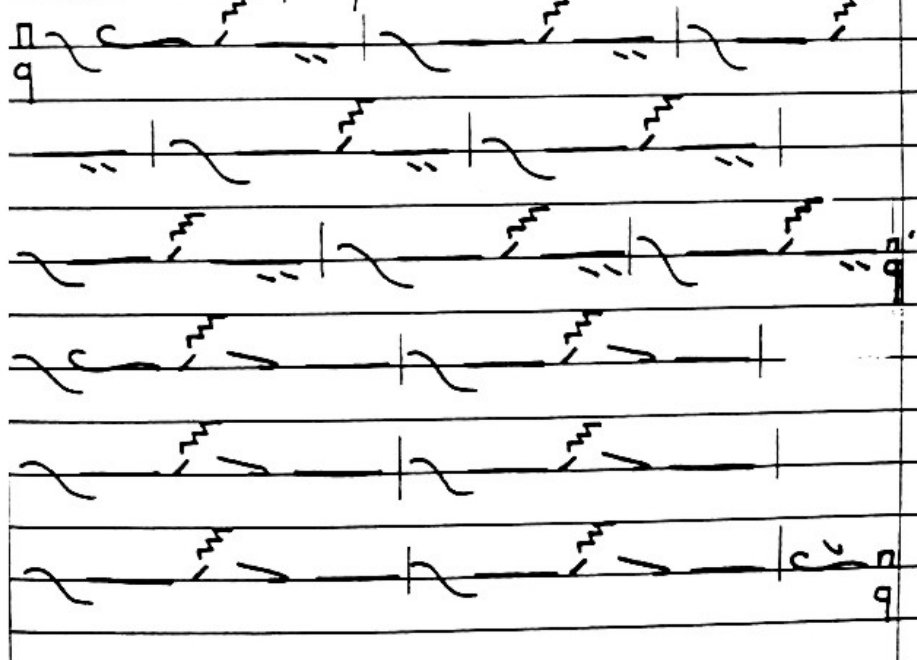
Handwritten musical notation on ten staves. The notation includes various notes (quarter, eighth, and sixteenth notes), rests, and accidentals (sharps, flats, and naturals). The staves are numbered 86 through 94 in the left margin. The notation is written in a cursive style, with some notes and accidentals appearing to be written in a different script or dialect.

Πυθαγόρας 2/6 ημος

27.

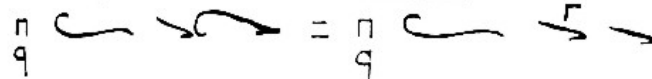
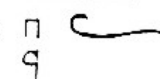
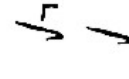

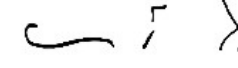
28. Πυθαγόρας 2/6 ημος

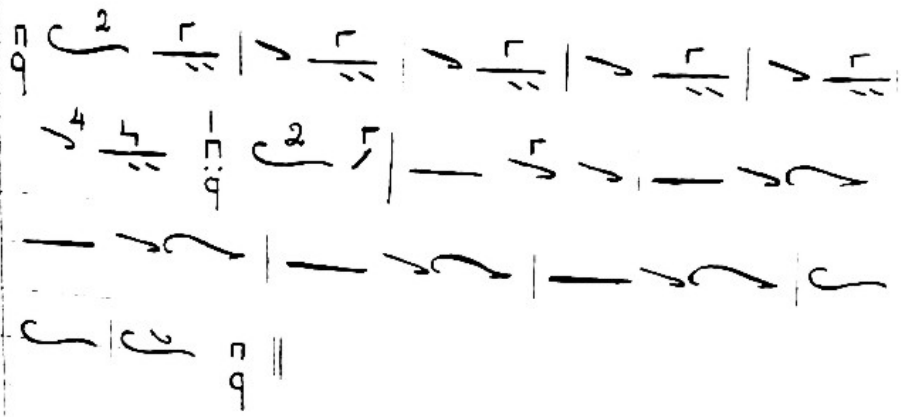
Συνεχές ἔλαφρόν

Συνεχές ἔλαφρόν εἶναι αὐτό « », ὅπου ἡ ἀποετροφοσ εὐρίσκεται πλησίον τοῦ ἔλαφρου καὶ ἐνέρχει χοργῶς. Ζήτην προκειμένη περὶ τῆς ἀναλύσεως τοῦ ἔλαφρου εἰς δύο (2) ἀποετροφοσ, ἡ δὲ ἐμπροσθεν αὐτοῦ εὐρισκόμενη ἀποετροφοσ χρησιμεύει ὡς χοργόν. Ονομάζεται συνεχές διότι κατέρχεται συνεχῶς.

π.χ. =   ἢ

 Παρατήρηση: Ἐπειδὴ ἡ ἀποετροφοσ χρησιμεύει ὡς χοργόν γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν λαμβάνει φωνῆν ἢ συλλαβὴν

Ἀσκήσῃ 29^η

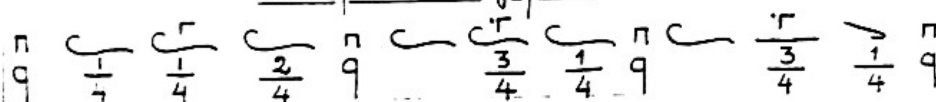
Περὶ συμπύξεως τοῦ Γοργίου καὶ
ἀναπύξεως αὐτοῦ.

<Παρεστιγμένον Γοργόν>

Τὸ Γοργόν ὅταν συνοδεύεται μετὰ τὴν ἁπλὴ εἴτε ἀριστερὰ εἴτε δεξιὰ <Γ' ἢ γ'>, λέγεται ἐστιγμένον ἢ παρεστιγμένον. Ἡ δὲ ἁπλὴ ὀνομάζεται ἐτίσις ἢ ἐστιγμή.

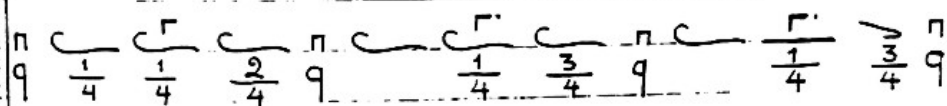
1. Ὄταν ἡ ἁπλὴ εὐρίσκεται ἄνω καὶ ἐπὶ ἀριστερῷ μέρος τοῦ Γοργίου <Γ'>, τότε ὁ φθόγγος ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ παρεστιγμένον Γοργό <Γ'> θὰ λαβεῖ τὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ μέτρου, δηλαδή, θὰ ἐκτελεσθεῖ ἀργότερα. Ὁ δὲ φθόγγος πού ἀκολουθεῖ, τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ μέτρου < $\frac{3}{4} + \frac{1}{4} = \frac{4}{4}$ >.

Παράδειγμα.

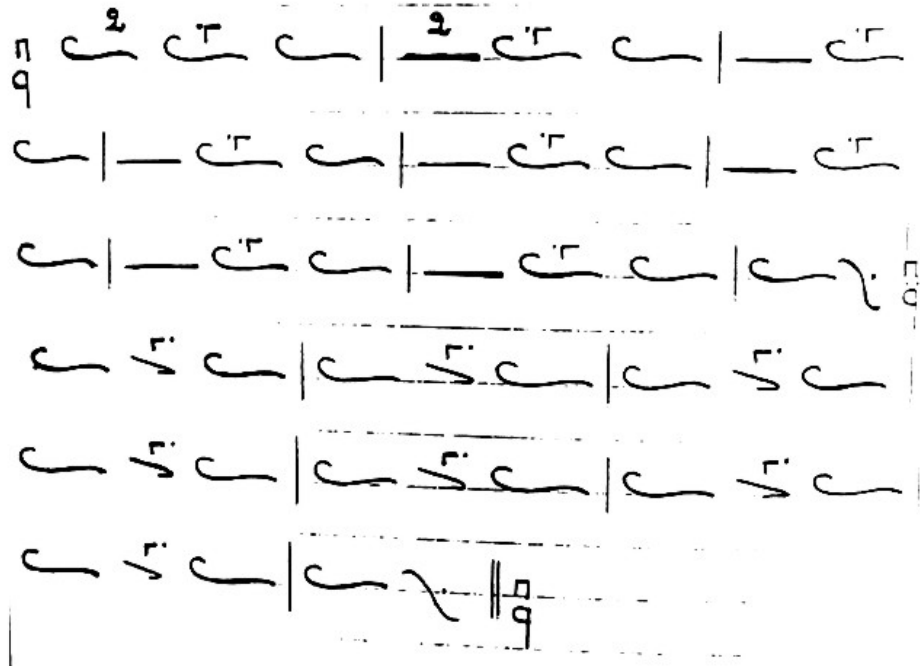
2. Ὄταν ἡ ἁπλὴ εὐρίσκεται ἄνω καὶ ἐπὶ δεξιῷ μέρος τοῦ Γοργίου <Γ'>, τότε ὁ φθόγγος ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ παρεστιγμένον Γοργό <Γ'> θὰ λαβεῖ τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ μέτρου, δηλαδή, θὰ ἐκτελεσθεῖ ὑψηλότερα. Ὁ δὲ φθόγγος πού ἀκολουθεῖ, τὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ μέτρου < $\frac{1}{4} + \frac{3}{4} = \frac{4}{4}$ >.

Παράδειγμα

~ 40 ~

"A 6 x n 6 n 30

ΣΗΜΕΙΑ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΣ
ΔΙΕΞΕΙΣ - ΥΦΕΞΕΙΣ

<u>ΔΙΕΞΕΙΣ</u>	<u>ΥΦΕΞΕΙΣ</u>
1. Διέξις ἡμιτόνιος : $\sigma = 6/12$	Υφέξις ἡμιτόνιος : $\rho = 6/12$
2. Τριτημόριος διέξις : $\delta = 3/4$	Τριτημόριος υφέξις : $\rho = 3/4$
3. Ὑπὲρ ἡμιόλιος \gg : $\delta^* = 9/12$	Ὑπὲρ ἡμιόλιος \gg : $\rho^* = 9/12$
4. Διαρκής \gg : $\delta = 6/12$	Διαρκής \gg : $\rho = 6/12$

ΚΑΝΟΝ

(α) Οἱ διέξεις θὰ ὀξύνουν καὶ οἱ υφέξεις θὰ βαρύνουν πάντοτε τὸν φθόγγο ἐπὶ ὁποῖο τίθενται.

(β) Ἡ διαρκής διέξις $\langle \delta \rangle$ τίθεται ἐπὶ φθόγγο ΓΑ καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀμέσως βαρυτέρου φθόγγου ΒΟΥ τὸν ὁποῖο ζητεῖ ἐν διαρκῇ διέξει. _

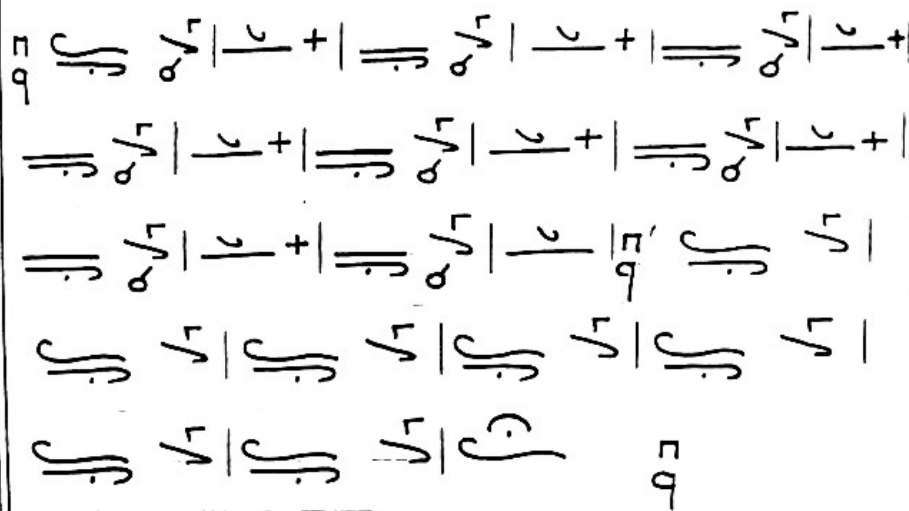
(γ) Ἡ διαρκής υφέξις $\langle \rho \rangle$ τίθεται ἐπὶ φθόγγο ΚΕ καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἀμέσως ὀξυτέρου φθόγγου ΖΘ τὸν ὁποῖο ζητεῖ ἐν διαρκῇ υφέξει. _

Διέσεις και Υγέσεις για τον σχηματισμό των
κλιμάτων.

1. Ἀπλή Δίεσις :	$\sigma = 2/12$	Ἀπλή Ὑγέσις :	$\rho = 2/12$
2. Μονόγραμμος Δίεσις :	$\sigma^* = 4/12$	Μονόγραμμος Ὑγέσις :	$\rho^* = 4/12$
3. Δίγραμμος » :	$\sigma^* = 6/12$	Δίγραμμος » :	$\rho^* = 6/12$
4. Τρίγραμμος » :	$\sigma^* = 8/12$	Τρίγραμμος » :	$\rho^* = 8/12$

Σημείωση : κάθε μικρή γραμμή προσθέτει εὐή
δίεση ἢ εὐήν ὕγηση δύο (2) μόρια: ($\sigma^* = 4$, $\sigma^* = 6$ κ.λ.π.)

"Α σχηματα 31 - Ρυθ. 2/6ημος

Περὶ ᾗχων, γενικῶς.

Οἱ ᾗχοι εἶναι ὀκτώ (8) καὶ διαιροῦνται
εἰς τρία (3) γένη.

Α' ἔκ τῶ Διατονικοῦ γένος

Β' ἔκ τῶ Χρωματικοῦ >> καὶ

Γ' ἔκ τῶ Ἑναρμόνιο >>

ὅτι καλεῖται γένος

Γένος καλεῖται τὸ σύνολο τῶν
ᾗχων πού ἔχουν τὴν αὐτὴν ἢ συγγενή
διάρκεια τετραχόρδων ἢ τετραβόγγων.

Α' ἔκ τῶ Διατονικοῦ Γένος ἀνήκουν
τέτταρις (4) ᾗχοι, ᾗτοι:

Ὁ Πρῶτος, Ὁ Τέταρτος καὶ οἱ
ηλάχιστοι αὐτῶν. Δηλαδή, ὁ Πλάχιστος τοῦ
Πρώτου καὶ ὁ Πλάχιστος τοῦ Τέταρτου.

Β' ἔκ τῶ Χρωματικοῦ Γένος ἀνήκουν
δύο (2) ᾗχοι: 1) Ὁ Δεύτερος καὶ
2) Ὁ Πλάχιστος τοῦ Δευτέρου.

Γ' ἔκ τῶ Ἑναρμόνιο Γένος ἀνή-
κουν δύο (2) ᾗχοι: 1) Ὁ Τρίτος καὶ
(2) Ὁ Πλάχιστος αὐτοῦ ἢ Βαρύς.

Κάθε ᾗχος ψάλλεται κατὰ τρεῖς
(3) τρόπους: 1) Εἰρηολαγικῶς
2) Στιχηραρικῶς
καὶ 3) Παπαδικῶς.

1). Λέγοντες εἰρμολογικόν τρόπον
ἐννοοῦμε τὸν ἐνύτομο τρόπο, κατὰ
τὸν ὁποῖο, κάθε συλλαβὴ ἀντιστοιχεῖ,
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς ἓνα μοναχικόν
σθόγγον. Παράδειγμα

π σ σ ————— > >
9 Τας εε πε ρι νας η μων
— — — — —
εν χας δ

Μέλη παλλόμενα κατ'
αὐτὸν τὸν τρόπο, μεταξύ ἄλλων,
εἶναι, ἔκείνα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν
εἰς ἐνύτομο Ἀναστασιματάριο, τὰ
Ἀπολυτίκια, οἱ εἰρμοὶ τῶν κανόνων,
τὰ διάφορα καθίσματα κ.χ. π.

2). Λέγοντες επιχρηματικόν τρόπον
ἐννοοῦμε τὸν ἀρχαὶ ἐνύτομο
τρόπο, κατὰ τὸν ὁποῖο, κάθε συλλαβὴ
ἀντιστοιχεῖ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς
δύο, τρεῖς ἢ περισσότερους σθόγγους.

Μέλη παλλόμενα κατ' αὐτὸν τὸν
τρόπο, μεταξύ ἄλλων, εἶναι.

Τὰ κεντραχάρια, τὰ πασαπνοάρια
τοῦ ἀρχοῦ Ἀναστασιματαρίου, τὰ
ἑσθινὰ δοξαστικά, δοξαστικά Ἀχίων,

τά "Ἄξιον ἔστιν", τὰ ἰδιόμελα τῆς
Λιτῆς, οἱ ἀρχαῖες καταβασιές κ.λ.π.

3). Λέγοντες Παπαδικόν τρόπον
ἐννοοῦμε τὸν ἀρχόν τρόπον κατὰ
τὸν ὁποῖο κάθε ἐνλλαβὴ ἀντιστοιχεῖ
ἐν ὁλόκληρῃ μονεϊκῇ φράσει.
Μέλη παλλόμενα κατ' αὐτὸν τὸν
τρόπον, μεταξύ ἄλλων, εἶναι. Τὰ
Χερουβικά, τὰ Κοινωνικά, τὰ "Ἅγιος
ὁ Θεός" τὰ ὁποῖα παλλεῖται κατὰ
τὴν ἔξοδον τοῦ Ἐπιταφίου ἐν ᾧ
πλάγιον τοῦ δευτέρου γε-να-νῶ
(γε-να-νῶ) με βάση τὸν ρυθμό
Δι (Δ), διάφοροι καλλοφωνικοί εἰρμοί,
τὰ "Θεοτόκε Παρθένε", "Οὐκάνησαν",
τοῦ Πέτρου Μπερεκέτου ἢ Περνεκέτου κ.λ.π.
Σημείωση: Τὸ σημεῖο ἀντά (ι, ι,
ι) ὀνομάζεται ἐφωγικά καὶ
τοποθετεῖται μπροστὰ ἐφωγῶν ἢ
δίσκου, χάριν ἐμφάσεως. (π.χ. γε,
ι, α, ι, ι, ου κ.λ.π.). Εἶναι τὸ λεγόμε-
νο γράμμα γῆ (γ) τῶν θυγατρικῶν.
Παρατήρηση. Ὁ εἰρμολογικός
τρόπος ὀνομάσθηκε ἔτσι διότι, κατ'
αὐτὸν τὸν τρόπον, παλλονται οἱ εἰρμοί

τῶν κανόνων.

Ὁ στιχηραρικός τρόπος ὀνομάσθηκε ἔτσι διότι, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προηγουμένως ἐτίχαι.

Ὁ παπαδικὸς τρόπος ὀνομάσθηκε ἔτσι διότι, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πού ψάλλονται τὰ μέλη αὐτά, δίδεται καιρὸς ἐπὶ τὸν ἱερέα γὰρ τελέειν ἁγέτως (δηλ. μέ ἁγέειν) τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας.

Ὁ Πρῶτος ἦχος εἰρημολογικῶς, στιχηραρικῶς καὶ παπαδικῶς ψαλλόμενος ἔχει θάβην τὸν ρθόγχο ΠΑ καὶ ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχήματος ΝΗ-ΠΑ (π — π).

Σημείωση.

9 Ψε Ψε 9

Ἵι εἶναι ἀπήχημα.

Ἀπήχημα εἶναι μιά ^{μικρὴ} μονεϊκὴ φράση ἢ ὁποία ἐκφραzeῖται πρὸς τῆς ἐνάρξεως ἑνὸς μέλους καὶ χρησιμεύει εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἐπὶ τὸ μέλος αὐτό. (Περὶ ἐπεὶ περὶ οὐκ εἶναι κεφάλαιον: «Συνεστατικὰ τῶν ἡχῶν»)

Ὁ Πλάγιος τοῦ Πρῶτου ἦχος, εἰρημολογικῶς ψαλλόμενος, ἔχει θάβην τὸν ρθόγχο ΚΕ καὶ ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχήματος ΝΕ (η — η). Ἰτά εἰρημολογικά μέλη — (9 Ψε 9) — ἔχει τὸν ζω πάντα ρυθμικόν.

Ξειχηραρικῶς καὶ Παπαδικῶς ψαλ-
 λόμενος ἔχει θάβη τὸν γθόγγον ΠΑ καὶ
 ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχήματος
 ΝΗ-ΠΑ $\left(\begin{array}{c} \eta \\ \eta \end{array} \right)$

Ὁ Τέταρτος ἦχος εἰρημολογικῶς
 ψαλλόμενος ἔχει θάβη τὸν γθόγγον
 ΒΟΥ καὶ ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχή-
 ματος ΔΙ-ΓΑ-ΒΟΥ. Εἶναι ὁ λεγό-
 μενος Λέγετος ἦχος $\left(\begin{array}{c} \delta \\ \delta \end{array} \right)$

Κατὰ τὴν παλαιάν ἐποχὴν ὑπῆρχε
 καὶ ἕνας ἀκόμη ἦχος ὁ ὁποῖος ἀνα-
 μάζετο Δεύτερος Διατονικός μέ-
 θάβη τὸν γθόγγον ΒΟΥ. Ὁ ἦχος αὐ-
 τὸς εἶναι ὁ ἐνήμερον λεγόμενος
Λέγετος.

Ξειχηραρικῶς ψαλλόμενος ὁ
 Τέταρτος ἦχος ἔχει θάβη τὸν γθόγγον
 ΒΟΥ ἢ τὸν γθόγγον ΠΑ καὶ ἀπηχεῖται
 διὰ τοῦ ἀπηχήματος ΔΙ-ΓΑ-ΒΟΥ.

Παπαδικῶς ψαλλόμενος ἔχει
 θάβη τὸν γθόγγον ΔΙ καὶ ἀπηχεῖται
 διὰ τοῦ ἀπηχήματος «Α γι α», αἰετῶν:
 $\begin{array}{c} \Delta \quad \Gamma \quad \Gamma \quad \Gamma \quad \Gamma \quad \Gamma \quad \Gamma \\ \delta \delta \quad \delta \delta \quad \delta \delta \quad \delta \delta \quad \delta \delta \quad \delta \delta \quad \delta \delta \end{array}$
 $\begin{array}{c} \delta \delta \quad \delta \delta \end{array}$

Ὁ Πλάγιος τοῦ τετάρτου ἤχου
εἰρημολογικῶς, στιχηραρικῶς καὶ Παπα-
δικῶς ψαλλόμενος ἔχει βάση τὸν ρθόγγον
NH καὶ ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχήμα-
τος NE $\left(\begin{array}{c} \gamma \quad \text{C} \quad \gamma \\ \beta \quad \text{ue} \quad \beta \end{array} \right)$.

Ἔστι ὁριζόμενα μέλη ὁ Πλάγιος τοῦ
τετάρτου ἤχου ἔχει βάση τὸν ρθόγγον
ΓΑ μετατιθεμένης τῆς ἀρχικῆς θέσε-
ως τοῦ ἤχου NH τρεῖς (3) ὧγες ὅξυ-
τερα καὶ τιθεμένης τῆς ρθοῦς τοῦ
ρθόγγου NH (B) ἐπὶ τοῦ ΓΑ, οὕτως:

$$\left(\begin{array}{c} \gamma \quad \gamma \quad \Gamma \\ \beta \quad \beta \quad \beta \end{array} \right)$$

Ἡ περίπτωση αὕτη λέγεται
σύνστημα κατὰ τριγωνίαν, δηλαδή,
τρεῖς (3) ὧγες ὅξυτερα ἀπὸ τὸν ρθόγγον
NH.

Μέλη ψαλλόμενα κατὰ τριγωνίαν
μεταξὺ ἄλλων, εἶναι: τὸ ἀναστάσιμον
ἀπολυτίκιον «Ἐξ ὕψους κατήλθες»
τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα τοῦ πλ.δ.
ἤχου, τὸ ἀπολυτίκιον τῆς Πεντηκοστῆς
«Ἐνδοχνητός εἰ χρίεαι» τὰ καντάκια
«Ὅτε καταβάς», ὁ Μέγας καὶ ὁ μικρὸς
παρακλητικὸς κανὼν καὶ γενικῶς ὅλα

τά Ἀπολυτίκια καί Κοντάκια τοῦ
Πλαγίου τετάρτου ἤχου (πλ.δ' ἤχου).

Ο Δεύτερος Ήχος Ειρμολογικῶς
παλλόμενος ψάλλεται ὡς πλάγιος τοῦ β'
μέ βάσει τῶν φθόγων ΠΑ καὶ ἀπηχεῖται
διὰ τοῦ ἀπηχημάτος ΝΕ $\left(\begin{array}{c} \pi \quad \sigma \quad \pi \\ \quad \quad \mu \epsilon \end{array} \right)$

Στοιχηματικῶς καὶ Παπαδικῶς ψαλλόμενος ἔχει βάσιν τὸν ᾠδόνχο ΔΙ καὶ ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχήματος ΝΕ

{ Δ Δ Δ }

Βάβη τῶν ἀδελφῶν τοῦ θεοῦ ἦσαν
εἶναι ὁ γάμος ΔΙ, τῆς δὲ κλίμακος
αὐτοῦ, ὁ γάμος ΝΗ.

Ο Πλάγιος του Δευτέρου ήχος (πλ.β)
είρμολογικῶς ψαλλόμενος, ψάλλεται ὡς
Δεύτερος με βάση τὸν γθόγγο Δι ναί
ἀπηχέεται διὰ τοῦ ἀπηχήματος ΝΕ

(Δ Ψ Δ)
(Ψ Ε Δ)

ξειχηραρινῶς καὶ Παπαδινῶς
 ψαλλόμενος ἔχει βάση τὸν ρυθμὸν ΠΑ
 καὶ ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχήματος
 ΝΕ { Π ς Π }

Παρατήρηση. Ο Δεύτερος και ο πλάγιος του θ', όταν ψάλλονται εϊρμολογικῶς ἀλληλοδανείζονται τὰ τετράχορδά των ἢ τετράγδογγά των.

Ἐπάρχει μία παραγνώς τοῦ πλαγίου θ' ἡχοῦ, ὅπου ὁ ἦχος αὐτός, ὀνομάζεται νε-να-νώ (νε-να-νώ) ἢ Παλατινόν Μέλος. Ὀνομάσθηκε Παλατινόν μέλος διότι οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἠρέσκοντο νὰ ἀκούουν μέλη ψαλλόμενα κατ' αὐτὸν τὸν ἦχον καί, ὡς ἐκ τούτου, προεκάλουν τοὺς ψάλτας οἱ ὅποιοι ἔπαλιν διάφορα μέλη εἰς τὸν ἦχον αὐτόν. (π.χ. τὰ καθίσματα τοῦ Δ' ἡχοῦ « Κατεπλάγη Ἰωάννης », κατεπλήγησαν Ἰωάννης », τὰ καθίσματα τῶν Χριστουγέννων « Δεῦτε ἴδωμεν πῶς οἱ » « εἰ θανμάτεις Μαριάμ », κ.λ.π.).

Ο Τρίτος ἦχος εϊρμολογικῶς καὶ στιχηρarikῶς ψαλλόμενος ἔχει θάβη τὸν γθόγγον ΓΑ καὶ βέ ὀρισμένους περιπέσεις τὸν γθόγγον ΠΑ. Ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχήματος ΚΕ-ΔΙ-ΓΑ. Παπαδικῶς ψαλλόμενος ἔχει θάβη τὸν γθόγγον ΓΑ καὶ ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχήματος ΚΕ-ΔΙ-ΓΑ.

Ὁ Βαρὺς ἦχος εἰρημολογικῶς καὶ ἐπιχρηρarikῶς παλλόμενος ἔχει βάσιν τὸν γθόγγον ΓΑ καὶ ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχηήματος Ζο-ΚΕ-ΔΙ-ΓΑ.

Παπαδικῶς παλλόμενος ἔχει βάσιν τὸν γθόγγον Ζο καὶ ἀπηχεῖται διὰ τοῦ ἀπηχηήματος ΠΑ-ΝΗ-Ζο.

Ὁ ἦχος αὐτός, ὅταν ψάλλεται παπαδικῶς, ὀνομάζεται Βαρὺς Διατονικός. Βαρὺς, διότι ἔχει τὴν βαρυτέρα βάσιν (Ζο). Διατονικός, διότι, ὅταν ψάλλεται, ἀρέσκεται νὰ προβάλλῃ, δὲ ὁρισμένες περιπτώσεις, τὸν γθόγγον ΠΑ τῆς διατονικῆς κλίμακος ὅπου, ὁ γθόγγος ΠΑ, ὡς γνωστὸν, εἶναι ἡ βάσις τοῦ Πρώτου ἦχου, τιθεμένης τῆς ἀντιτοῖχου γθοῦρας αὐτοῦ, οὕτως: (9) (ΠΑ).

Υπάρχει καὶ ἄλλος Βαρὺς ἦχος μέ βάσιν τὸν γθόγγον Ζο ὁ ὁποῖος λέγεται Βαρὺς Ἐναρμόνιος ἐκ τοῦ Ζο ἤγεσθ, οὕτως: $\left(\frac{9}{22} \right)$. Μέλη παλλόμενα

εἶναι ὁ ἦχος εἶναι, μετὰ τῶν ἄλλων, ἡ "Δοξολογία" Χονρμονζίου Χαρομήλακος ἡ ὁποία διακρίνεται γιὰ τὴν μεγαλοπρέπειά της.

Περὶ φθορῶν

Φθοραί εἶναι τὰ σημεῖα ἐκεῖνα
τὰ ὅποια τιθεμένα κατὰ τὴν διάρκειαν
ένος μέλους, φθείρουν αὐτό, δηλ. ἀλλά-
ζουν τὸν ἦχον καὶ μᾶς μεταφέρουν
ἀπὸ γένους εἰς γένος, ἀπὸ ἦχου εἰς ἦχον,
ἢ καὶ εἰς ἕτερον γένος καὶ ἦχον. Τὸ
σημεῖον εἰς τὸ ὅποion εὐρίσκεται ἡ φθορά
ονομάζεται δεξις, ἐνῶ τὸ σημεῖον ὅ-
που λύεται αὕτη, δηλ. ὅπου ἐπανερχό-
μεθα εἰς τὸν ἀρχικὸν μᾶς ἦχον, ὀνομά-
ζεται ἀντιδεξις.

Αἱ φθοραί εἶναι αἱ ἑξῆς:

Α'. Διατόνικου Γένους

πα	βογ	γα	δι	κε	ζω	νη	νη'
φ	ξ	φ	ρ	θ	ξ	ρ	φ

Β'. Χρωματικού Γένους

1. τοῦ Δευτέρου ἦχου

Δι (κατ'ἐξαίρεσιν εἰς: νη-βου-ζω-)

νη' (κατ'ἐξαίρεσιν εἰς: πα-χα-υε.)

2. - Τού πλαγίου δευτέρου ήχου.

πα (ἐνανίως εἴθεται καὶ εἰς τὸν κε)

 $\Delta 1$

Γ' ΤΟΥ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

ἐναρμόνιος ἡ ὁρμή τοῦ ζω:σ < ζω >

Αὕτη ἰστέ τὸν Ζω ἐν διαρκῇ ὑπάρξει.

Γενικός κανών

Πενήντος Κανών
 "Εκαστος χαρακτηρ ὁ ὅποιος θὰ ἔχῃ
 οἰανδήποτε θγοράν θὰ λαμβάνῃ ὑποχρεω-
 τῶς τὴν ὀνομασίαν τῆς θγορᾶς,
 διατηρῶν τὴν ὁξύτητα του.

Παράδειγμα:

— — — — —

Παρατηρήσεις: Ἐάν τὸ ἐνμέριον εἰς τὸ ὁποῖον
εὐρίσκεται ἡ φθορὰ δέν συμπίπτει μέ τήν
ὀνομασίαν αὐτῆς, τότε λέγομεν ὅτι ἔχομεν
Παραχορδῆν, δηλ. παρά τήν χορδῆν, παρά
τόν φθόγγον αὐτῆς (τῆς φθορᾶς).

Συνεπῶς Παραχορδῇ καλεῖται τὸ ἡμεῖον ἐκεῖνο εἰς
τὸ ὁποῖον ὠρίσκειται ὁποιαδήποτε φθορά καὶ τὸ ὁ-
ποῖον ἡμεῖον δὲν συγκρίνεται μετὰ τὴν ὀνομασίαν αὐ-
τῆς. (δὴλ. τῆς φθορᾶς).—

Χρόες

Χρόες είναι είδικά σημεία αλ-
λοιώσεων τα όποια, τιθέμενα κατά
την διάρκεια ενός μέλους βέωριζόμενος
φθόγγους, επιφέρουν ωριζόμενες αλ-
λοιώσεις βέ αὐτούς.

Οἱ Χρόες εἶναι οἱ ἑξῆς:

1. Ὁ Ζυγός ϕ

2. Τό Κλιτόν ψ

3. Ἡ ξπάθη θ

Κανὼν

1. Ὁ Ζυγός (ϕ) τίθεται πρὸν φθόγγῳ
Δι καὶ ῥητεῖ τὸν φθόγγον ΓΑ μέδιεση,
τὸν ΒΟΥ γυνεικὸ καὶ τὸν ΠΑ μέδιεση
ἐπίσης.

Παράδειγμα

Δ ϕ σ σ σ σ

2. Τό Κλιτόν (ψ) τίθεται πρὸν

φθόγγου ΔΙ και ζητεί τον φθόγγου ΓΑ
μέδισση και τον ΒΟΥ μέδισση επίσης.

Παράδειγμα

Δ C ρ σ σ σ (1)

3. Η ξπάθη (-th) τίθεται στον
φθόγγου ΚΕ και ζητεί τον φθόγγου
ΖΟ μέδισση και τον ΔΙ μέδισση.

Παράδειγμα

η C ρ σ

Σημείωση: Η ξπάθη, κατ'έξ-
αιρέση, τίθεται και επί του φθόγγου
ΓΑ και ζητεί τον άμέως άξύτερο
φθόγγου ΔΙ μέδισση και τον ά-
μέως βαρύτερο φθόγγου ΒΟΥ μέδισση.

Κλασικό παράδειγμα της περι-
πτώσεως αυτής εύρίσκουμε στον
"Πολυέλεα" «επί τον ποταμόν
Βαθυλῶνος» ἦχος Γ' Χουρμουζίου
Χαρτοφύλακος, και στον στίχο
«Κολληθείη ἡ γλῶσσα μου».

(1) Κλασικό παράδειγμα της περιπτώσεως
αυτής εύρίσκουμε στην πέμπτη (Ε')
ᾠδή των "Καταβασιῶν" των

Χριστὸς γέννηται ἄρχὸν μέλος ὁ
 ἐκείνῃ φράσει « Πατὴρ οἰκτιρῶν »

ἑκτοῦ ἐκ τῆς Δοξολογίας
 32. Ἦχος πρῶτος Π

Χρωματική Κλίμακ του Παχίου Β' ή Χου

Φυσική
Διατονική
κλίμαξ

Χρηματιστή
Κλίμαξ του
Πλατίου 8^{ου} ή 9^{ου}

12	4
8	20
10	6
12	12
12	4
8	20
10	6

Βῆν' ὀψύ
Τετραββ-ιχον ἡ
Τετραχορδον

Διαζευκτης

Τετραεισάριος ἢ ἡλαιογένο
ἡμιτόνιο

ηύξη| μένον τριημέριον

Αὐτὴν βαρύνει
τὴν τῆς ἐκείνου τὴν τῆς ἐκείνου

ἡμιτόνιος

Κανών

Α' τρόπος. Τό Α^{ον} ἢ Βαρύ τετρά-
γδούχον (τετράχορδον) τῆς κλίμακας
τοῦ Πλαγίου δευτέρου ἤχου σχηματίζε-
ται ἐκ τοῦ διαπονευκτοῦ τοιοῦτον
διὰ μιᾶς μονογράμμου ὑφέσεως <ρ>
τιθεμένης ἐπὶ τοῦ γδούχου ΒΟΥ,
καὶ διὰ μιᾶς τριγράμμου διέσεως <δ[#]>
τιθεμένης ἐπὶ τοῦ γδούχου ΓΑ.

Ἀναλυτικὰ: Ἡ μονόγραμμος
ὑφέσις βαρύνει τόν γδούχον ΒΟΥ κατὰ
4 μόρια. Ὅποτε τὸ διάστημα ΠΑ-ΒΟΥ
ἀπὸ 10 μόρια πού εἶχε, γίνεται 6 μόρια,
δηλαδή, ἡμιτόνιον (τὸ ἥμισυ τοῦ
Μείζονος τόνου).

Ἡ τριγράμμος διέσις ὀξύνει τόν
γδούχον ΓΑ κατὰ 8 μόρια καὶ συνεπῶς
ὁ ΓΑ πηγαίνει κοντὰ εἰς τὸν ΔΙ. Παρα-
τηροῦμε λοιπὸν ὅτι τὸ διάστημα
ΒΟΥ-ΓΑ (τῆς γενικῆς κλίμακος) ἔχει
8 μόρια. Λαμβάνει ἄλλα 4 μόρια μέτῃν
μονόγραμμο ὑφέσι καὶ γίνονται 12 μόρια.
Σὺν 8 πού λαμβάνει μέτῃν τριγράμμο
διέσι γίνονται, ὅλα μαζί, 20 μόρια.
(8+4+8=20 μόρια). Βλέπουμε λοιπὸν
τὸ διάστημα ΒΟΥ-ΓΑ νὰ ὀνομάζεται

πύξημένο τριημιτόνιο. Τοῦτο
 δίδει τὸ τριημιτόνιο (δηλαδή 3
 ἡμιτόνια: $6+6+6=18$ μόρια), μέ βάση
 τὸν Μείζονα τόνο, μὲς δίδει 18 μόρια.
 Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀνωτέρω διάστημα
 ΒΟΥ-ΓΑ ἔχει περιβόετα ἀπὸ 18 μόρια,
 ὀνομάζεται πύξημένο τριημιτόνιο.
 Τὸ δὲ διάστημα ΓΑ-ΔΙ, ἀπὸ Μεί-
 ζων τόνος πού ἦτο, ἔχινε τεταρτι-
 μόριος (δηλαδή 4 μόρια) ἢ ἡλα-
 τωμένο ἡμιτόνιο, δηλαδή, μικρότε-
 ρο ἀπὸ τὰ ἡμιτόνια τῶν 6 μορίων.
 Καὶ τοῦτο δίδει, ἀπὸ τὸ φωνητὸ διά-
 στημα ΓΑ-ΔΙ, λάβαμε 8 μόρια διὰ
 τῆς τριγράμμον διέξεως ἐπὶ τοῦ ΓΑ.

Β^{ος} Τρόπος. Τὸ Α^{ον} ἢ Βαρύ τετρά-
 γδοχον (τετράχορδον) τῆς κλίμα-
 κος τοῦ Πλαχίου θ' ἦχον ἐκκημαίφε-
 ται διὰ τῆς αὐξομειώσεως.
 Μειώνει τοὺς ἐλάβεονας κατὰ
4 καὶ αὐξάνει τοὺς ἐλαχίστους
 12 κατὰ 12
 12

Σημείωσις: Τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουσιν καί
 γιὰ τὸ ὀξύ τετράχορδο ΚΕ-ΠΑ δεδομένου
 ὅτι εἶναι ὅμοια μετὰ τῶν.

Χρωματική Κλίμαξ του Δευτέρου ήχου

Φυσική Κλίμαξ	ν'	8	8	ν'	Κλίμαξ του Β ^{ου} ήχου
ζ'	10			ζ'	Β ^{ου} 4/4 3/4
η		14		η	4/4 3/4 2/4
θ	12		8	θ	4/4 3/4 2/4 1/4
ι				ι	Μείζων
κ	12	12		κ	Διαζευματικός
λ	8	8		λ	Μείζων
μ	10			μ	Α ^{ου} 4/4 3/4 2/4 1/4
ν		14		ν	4/4 3/4 2/4 1/4
ξ	12		8	ξ	4/4 3/4 2/4 1/4
72				72	

Κανών: Ἡ κλίμαξ τοῦ
Δευτέρου ἵχου ἐστηρίζεται ἐπὶ τοῦ
τετράγθογγο ἢ τετράχορδο ΔΙ- ΝΗ.

Προκύπτει ἐκ τοῦ Διατονικοῦ τοιοῦ-
του διὰ μιᾶς μονογράμμου ὑφέσεως (Ρ)
τιθεμένης ἐπὶ τοῦ γθογγον ΚΕ.

2. Τοῦ βαρὺ τετράχορδο ἢ
τετράγθογγο τῆς κλίμακας τοῦ
Δευτέρου (Β^{ου}) ἵχου ἐργάζεται
κατὰ δύο (2) τρόπους:

- (α) Διατονικῶς καὶ
- (β) Χρωματικῶς.

(α) Διατονικῶς ἐρχάζεται ὅταν
τὸ μέλος κατέρχεται μέχρι τοῦ
γθογγο ΠΑ καὶ ἐπιβρέχει.

(β) Χρωματικῶς ἐρχάζεται ὅταν
τὸ μέλος κατέρχεται μέχρι τοῦ
γθογγο ΝΗ ὅποτε λέγομε ὅτι τότε
μόνον ὁ γθογγος ΠΑ λαμβάνει
ὑφέσιν (Ρ).

Παράδειγμα τῆς περιπτώσεως αὐτῆς,
μεταξὺ ἄλλων, εὐρίσκόμε ἐπὶ "Δύναμις"
τοῦ Β ἵματος, καὶ ἐπὶ μονικῇ ἢ
γράφῃ «Ἀ θ ἄ ν α τ ο ς».

Κλίματ τοῦ Βαρέως διατονικοῦ ἤχου
ἔχουεν βάθιν τὸν φθόγγον Ζω.

Φυσική κλίματ	ζ'		ζ'	κλίματ τοῦ Βαρέως διατονικοῦ ἤχου
λ	10	6	λ	ἡλαττωμένον τριηκίδιον
μ	12	16	μ	Β' ζ' ἡ ο ζ' ἡ 4/4 φθόγγον
π	12	8	π	
ρ	8	12	ρ	Διατετυκτικός
σ	10	10	σ	
τ	12	12	τ	Α' ζ' Βαρύ 4/4 φθόγγον
θ	8	8	θ	
ζ	72	72	ζ	

Κανών

Ἡ κλίμαξ τοῦ βαρέως διατονικοῦ ἤχου παρουσιάζει δύο (2) ἔχθεις. Ἐχκεται ὁ γθόγγος ΓΑ ἀπὸ τὸν ΔΙ καὶ ὁ γθόγγος ΚΕ ἀπὸ τὸν ΖΘ. Δηλαδή αἱ 2 ἔχθεις εἶναι: (α) ἡ κλίμαξ τοῦ γθόγγου ΓΑ πρὸς τὸν ΔΙ, καὶ (β) ἡ ἄλλη, τοῦ γθόγγου ΚΕ πρὸς τὸν ΖΘ. —

Ἀναλυτικὰ

1. Ὁξύνεται ὁ γθόγγος ΓΑ εἰς γυδικὴς κλίμακος, διὰ μονογράμμου διέσεως (♯) ἢ ὁποῖα ὀξύνει κατὰ 4 μόρια. Ἐπεὶ εἰς διάστημα ΒΟΥ-ΓΑ, ἀπὸ ἐλάχιστος τόνος πού ἦταν εἰς γυδικὴ κλίμακα (8 μόρια), γίνεται Μείζων τόνος με 12 μόρια. (Διατετυκινός τόνος). —

2. — Ὁξύνεται ὁ γθόγγος ΚΕ εἰς γυδικὴς κλίμακος διὰ μονογράμμου διέσεως (♯) ὁπόσε εἰς διάστημα ΔΙ-ΚΕ, ἀπὸ Μείζων τόνος πού ἦταν, γίνεται ἡλαττωμένο τριημιτόνιο με 16 μόρια. Ὀνομάζεται οὕτω διότι ὑπολείπεται τοῦ τριημιτονίου (18 μόρια), κατὰ δύο (2) μόρια. —

Κλίμαξ τοῦ Τρίτου ἤχου			
Φυσική	Γ'		Γ'
Κλίμαξ	8	12	Κλίμαξ τοῦ Γ' ἤχου
Β'			Β'
λ	10	6	λ → 30
π'			π'
9			9
	12	12	
γ'			γ'
22			22
	8	12	Διασενντινός
Ζ'			Ζ'
λ	10	6	λ → 30
π			π
9			9
	12	12	
Α			Α
δ	12	12	δ
Γ			Γ
22	72	72	22

ἡμιτόνιον
Β' ἢ ὅξυ τετρά-
χορδον ἢ τετράχορδον

ἡμιτόνιον
Α' ἢ βαρύ
τετράχορδον ἢ
τετράχορδον

Κα ν ῶ ν. Α' τρόπος:

Τὸ βαρὺ τετράχορδο τῆς κλίμακος τοῦ Γ' ἤχου σχηματίζεται, ἐκ τοῦ διατονικοῦ ταιούτου, διὰ μιᾶς μονογράμμου ὑφέσεως τιθεμένης ἐπὶ τοῦ γθόγγου Ζο.

Β' τρόπος: Ἡ κλίμαξ τοῦ Τρίτου ἤχου σχηματίζεται διὰ τῆς αὐτομειώσεως. Μειώνει τοὺς ἑλάβεονας κατὰ $4/12$ (μόρια) καὶ αὐξάνει τοὺς ἑλαχίστους κατὰ $4/12$ ἐπίσης.

Σημείωσις: Τὴν αὐτὴν κλίμακα χρησιμοποιοῦ καὶ ὁ βαρὺς ἑναρμόνιος ἤχος ὅταν ψάλλεται εἰρμολογικῶς ἢ στιχηραρικῶς, δηλαδὴ, μέθαιν τὸν γθόγγον ΓΑ. —

Κλίμαξ τοῦ βαρέως ἑναρμονίου 2 ^ο ὕψει $\left(\frac{9}{22}\right)$			
Φνεῖν κλίμαξ	ζ'	ρ	Κλίμαξ τοῦ βαρέως ἡχου.
λ	10	6	ζ' $\frac{9}{22}$ ἡμιτόνιον
μ	12	12	μ $\frac{9}{9}$ Β' ἡ' 03 ^υ τετράβοον ἡ τετράχορδον
ν			30
ξ	12	12	ξ $\frac{9}{9}$
ο			ο $\frac{9}{9}$
π	8	12	π $\frac{9}{9}$ Διαξενυτινός
ρ	10	6	ρ $\frac{9}{9}$ ἡμιτόνιον
σ	12	12	σ $\frac{9}{9}$ Α' ἡ βαρὺ τετράβοον ἡ τετράχορδον
τ	8	12	τ $\frac{9}{9}$ 30
θ			θ $\frac{9}{9}$
ζ	72	72	ζ $\frac{9}{9}$

Κανὼν. Ἡ κλίμαξ τοῦ βαρέως ἑναρμονίου ἡχου 2^ο ὕψει σχηματίζεται διὰ τῆς αὐτομειώσεως. Μειώνει τοὺς ἐλάσσονας κατὰ $4/12$ (ρ) καὶ αὐξάνει τοὺς ἐλαχίστους κατὰ $4/12$ (μόρια).

Χρονική ή Ρυθμική Ἀγωγή

Δέν εἶναι ὑποχρεωτικό, ἕνα μέλος, νά τελειώνῃ μέ τόν ρυθμό μέ τόν ὁποῖο ἀρχίσε ψαλλόμενο. Διότι, εἶναι δυνατόν, τό μέλος αὐτό κατά τήν πορεία του, νά παλῇ βέ ἄργότερα ἢ συντομώτερο χρόνο ἢ ρυθμό. Πρὸς τόν σκοπὸν αὐτόν, χρησιμοποιοῦμε ὠρισμένα σημεῖα ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρες διαρέξεως τοῦ χρόνου, ἢ ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρες ποὺ διαίρουσιν καὶ αὐξάνουσιν τὸν χρόνο. Τούτους τοποθετοῦμε ἐπάνω ἐπὶ ἀρχικὸν χάμμα τῆς λέξεως χρόνος (χ) καὶ ἔτσι ἐκφραζοῦμε τήν χρονική ἢ ρυθμική ἀγωγή, ὡς ἑξῆς:

$\overline{\chi}$ = Ταχεία ρυθμική ἢ χρονική

Ἀγωγή (χρόνος γοργός, σύντομος)

$\overline{\chi}$ = Χρόνος ἀργός (μετρία χρονική ἢ ρυθμική Ἀγωγή)

χ = χῦμα (χρόνος δίγοργος)

$\overline{\chi}$ = Βραδεία χρονική ἢ ρυθμική

Ἀγωγή (χρόνος βραδύς, ἄργος)

\bar{X} = Βραδυτέρα χρονική ή ρυθμική
Άγωγή. < Χρόνος βραδύτερος >

\tilde{X} = Βραδυτάτη χρονική ή ρυθμική
Άγωγή. < Χρόνος βραδύτατος >

Παράδειγμα

π σ
9

χ

π'
9

Συνταξικά των Ήχων

Όρισμός. Συνταξικά των ήχων
είναι τὰ στοιχεία εκείνα τὰ ὅποια
συνιστοῦν ἓνα ἦχο.

Τὰ συνταξικά εἶναι τέσσαρα (4).

1. Τὸ Ἀπὴχημα. 2. Ἡ Κλίμαα
3. Οἱ Δεσπόζοντες φθόγγοι καὶ
4. Οἱ Καταλήξεις.

1. Τὸ Ἀπὴχημα εἶναι μία μικρή
μονδική φράση ἢ ὁποῖα ἐκφωνεῖται πρὸ
τῆς ἐνάρξεως ἑνὸς μέλους καὶ χρησι-
μεύει ὥς εἰσαγωγή εἰς τὸ μέλος αὐτό.
Ἡ ἐκφώνησις γίνεται πάντοτε εἰς τὸν
φθόγγο τῆς βάσεως τοῦ ἦχου, εἰς τὸν
ὅποιο ἀνήκει τὸ μέλος.

Κατά τήν παλαιά ἔποχην, τό ἀπήχημα, ἦτο πολυεὐλλαθο, ὅπως πολυεὐλλαθοι ἦσαν καί οἱ γθόγγοι. (π.χ. Ἀγανές, Νέανες, Νεχέανες, Νανά, Ἀγιακίη). Σήμερα τό ἀπήχημα ἐξαγγέλεται μέ τήν ευλλαθή Νε, ἐνῶ ἀπό τα πολυεὐλλαθα χρησιμοποιεῖται τό ἀπήχημα «Ἀγια» ἐτάπαπαδικά, μέλη τοῦ Δ' ἔχον.

2. Ἡ κλίμακα εἶναι μία βειρά μέ ὀκτώ (8) γθόγγους πού ὀνομάζονται καί χορδές. Κάθε κλίμακα χωρίζεται ἐν δύο (2) ὅμοια τετράχορδα (τετράγγονα) δι' ἐνός διαφενετικῶ τόνου ὃ ὁποῖος εἶναι πάντοτε Μείζων. Τό κάθε τετράχορδο περιέχει 30 μόρια καί ἡ κλίμακα, ἐν ἐννοίᾳ της, 72 (μόρια). Τά ἐν λόγῳ τετράχορδα διαφέρουν ὡς πρὸς τήν ὀξύτητα τους. (Βαρύ τό πρῶτο, ὀξύ τό δεύτερο).

3. Λεπτότοντες γθόγγοι εἶναι ἐκεῖνοι αἱ ὁποῖοι κυριαρχοῦν καί δεσπόζουν ἐν ἑνῷ μέλῳ. Δηλαδή, προβάλλονται καί ἀκούγονται περιεσότερες φορές. Ἀντίθετα, ἐκεῖνοι πού προβάλλονται λιγότερες φορές, λέγονται

"ὑπερβάταιμι" γόγγυσι.

4. Καταλήξεις ἔχουμε τριῶν
(3) εἰδῶν. (α) Τὶς Ἀτελεῖς
(β) Τὶς Ἐντελεῖς καὶ
(γ) Τὶς Τελικές.

(α) Ἀτελεῖς καταλήξεις εἶναι
ἐκείνες πού γίνονται, κατὰ τὴ διάρκει-
α ἑνὸς μέλους, ἐπὶ ἑνὶ ἐκ τῶν δευτέρων
τῶν γόγγυων.

(β) Ἐντελεῖς καταλήξεις εἶναι
ἐκείνες πού γίνονται, κατὰ τὴ διάρκει-
α ἑνὸς μέλους, ἐπὶ γόγγυο τῆς βάσεως
τοῦ ἤχου.

(γ) Οἱ Τελικές καταλήξεις δια-
ρροῦνται ἐπὶ: 1. Ἀπλῶς τελικές καὶ
2. ἐπὶ Τελικές πρὸς παύσην.

Ἀπλῶς τελικές εἶναι ἐκείνες
πού γίνονται ἐπὶ τέλος ἑνὸς μέλους ἐπὶ
γόγγυο τῆς βάσεως ὅπου, ἐν συνέχει-
ᾳ, ἀκολουθεῖ ἄλλο μέλος.

Τελικές πρὸς παύσην εἶναι ἐκείνες
πού γίνονται ἐπὶ τέλος ἑνὸς μέλους
ὅπου, ἐν συνέχει-
ᾳ, ἀκολουθεῖ
ἐκκώπηση παρὰ τοῦ ἱερέως.

Περὶ τῶν ἑπειδάντων μελῶν

Ὁρισμός. Ἑπειδάντα μέλη εἶναι τὰ μέλη ἑκείνα τὰ ὅποια, ἐνῶ ἀνῆκουν εἰς ἓνα ἦχο, ψάλλονται εἰς ἄλλον ἦχον εἰσαγόμενα ἐξ ἀρχῆς μετὰ φθορὰ τοῦ πρώτου ἦχου.

Τέτοια μέλη, μεταξὺ ἄλλων, εἶναι:

1. Τὰ καθίσματα « τὸν τῶνον σου ζωτήρ » τὰ ὅποια, ἐνῶ ἀνῆκουν εἰς Α' ἦχο, ψάλλονται εἰς Β' ἦχο εἰσαγόμενα ἐξ ἀρχῆς διὰ τῆς φθορᾶς τοῦ ΔΙ(-θι) τοῦ δευτέρου ἦχου.

2. Τὸ ἀναεσάδιμα ἀποχύνειο « τὸ φαιδρὸν τῆς ἀναεσάδεως κήρυγμα », τὰ ἀναεσάδιμα καθίσματα « ἀναθλέψασθαι τοῦ τῶνου τὴν εἰσοδὸν », τὰ ὅποια, ἐνῶ ἀνῆκουν εἰς Α' ἦχο, ψάλλονται εἰς Β' ἦχο εἰσαγόμενα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς διὰ τῆς φθορᾶς τοῦ ΔΙ(-θι) τοῦ δευτέρου ἦχου.

3. Τὰ καθίσματα « Κατεπλάγη ἰωβήφ » « Κατεπλάγησαν ἀγνὴ », τὰ καθίσματα τῶν Χριστουγέννων « Δεῦρε ἴδωμεν πιστοί » « Ἰδοὺ θανάτεις Μαριάμ » τὰ ὅποια, ἐνῶ ἀνῆκουν εἰς Α' ἦχο, ψάλλονται εἰς πλάγιον τοῦ δευτέρου, μετὰ τὸν φθόγγον ΔΙ,

αὐτῶν: (ΔΙ) ἢ (ΔΙ) ἢ (ΔΙ)

Τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ πλαγίου δευτέρου ἤχου ὀνομάζεται νε-να-νώ (νε-να-νώ) ἢ Παλατινὸ μέλος. (Περὶ τούτου ἐγένε λόγος ἐπὶ αἰκίῳ κεφάλαιον).

Σημείωσις: Τὰ ἐπείσαντα μέλη ὀνομάζονται καὶ "ἐπεισχωγιστά".

Περὶ Συστημάτων

Ὁρισμός: Σύστημα εἶναι ἡ μετέθεσις τῆς βάσεως τοῦ ἤχου ὁξύτερα ἢ βαρύτερα, προσωρινά ἢ μόνιμα.

Τὰ ἐπονδαιότερα συστήματα εἶναι τέσσαρα, τὰ ἑξῆς:

1. Τὸ ὀκτάχορδο
2. Τὸ πεντάχορδο ἢ Τροχός
3. Τὸ τετράχορδο καὶ
4. Τὸ τρίχορδο

1. Τὸ ὀκτάχορδο σύστημα ὀνομάζεται καὶ "ἐπτάφωνο" ἢ διαπασῶν διότι, ψάλλουμε μὲ ὅλες τὰς φωνάς. Δηλαδή, χρησιμοποιεῖται ὁλόκληρη ἡ κλίμακα.

(π.χ. ΝΗ-ΝΗ'). Τὸ σύστημα αὐτὸ τὸ ἐνυψώσαμεν ἐπὶ τοῖς ἤχοις: Α', πλάγιον

του Α', Πλάγιο του Β', Πλάγιο του Δ' ἐκ
του ΝΗ καὶ ἐπὶ Βαρὺ διατονικὸ μέθεση
τὸν γόγγυο Ζω.

2. Τὸ Πεντάχορδο σύστημα ὀνομά-
ζεται καὶ Τετράγωνον ἢ Τροχός.

Τὸ συναντοῦμε κυρίως ἐπὶ Α' ἢχο
ὅπου ἡ βάσις τοῦ γόγγυου ΠΑ μετα-
τίθεται εἰς βερερε (Δ) γωνίαν ὀξύτερα
δὴ ἐπὶ γόγγυο ΚΕ. «Τροχός»

λοιπὸν εἶναι σύστημα τριῶν συντη-
μένων (δὴ ἐνσημένων) πενταχορδῶν
ποὺ ἔχουσιν εἰς βάσιν τὸ πεντάχορδο
τῆς "Μέσης", δηλαδὴ τῆς Φυβικῆς
κλίμακας, ΠΑ-ΚΕ. Ἀναλυτικὰ:

(α) "Ὅταν τὸ μέλος ἀνεβαίνει πᾶν
ἀπὸ τὸν γόγγυο ΚΕ μέχρι τὸν ἄνω
ΒΟΥ, τότε θέτομε τὴν γθορά τοῦ ΠΑ(9)
ἐπ' ἄνω ἐπὶ γόγγυο ΚΕ καὶ ἀνεβαίνουμε
ὥς ΠΑ-ΒΟΥ-ΓΑ-ΔΙ-ΚΕ ἀντὶ τοῦ ΚΕ-
ΖΟ-ΝΗ-ΠΑ-ΒΟΥ.

(β) "Ὅταν τὸ μέλος κατεβαίνει ἀπὸ
τὸν ἄνω ΠΑ μέχρι τὸν κάτω ΔΙ,
τότε θέτομε τὴν γθορά τοῦ γόγγυου
ΚΕ (6) ἐπὶ τοῦ ΠΑ καὶ κατεβαίνουμε
ὥς ΚΕ-ΔΙ-ΓΑ-ΒΟΥ-ΠΑ ἀντὶ τοῦ ΠΑ-
ΝΗ-ΖΟ-ΚΕ-ΔΙ. Κλαδικὸ παράδειγμα

τῆς περιπτώσεως αὐτῆς εὐρίσκουμε ἐπὶ
 Α' Ἑωθινό - Δοξαδεϊκό «εἰς τὸ ὄρος»,
 καὶ ἐπὶ γράβη «ἔξαπεστέλλουτο»
Σημείωσις: Τὰ ἀνωτέρω πεντάχορδα
 ὀνομάζονται εὐνημμένα διότι δὲν
 ὑπάρχει διαζευκτικός τόνος ὁποῖος
 τὰ χωρίζει.

3. Τὸ τετράχορδο εὐετῆμα λέγε-
 ται καὶ «εὐετῆμα κατὰ τριγωνίαν».
 Τὸ εὐναυτοῦμε ἐπὶ τὸν πλάγιον τοῦ Δ' ἤχα,
 ὅπου ἡ ἀρχικὴ τῶν βάβη ΝΗ, μετατίθε-
 ται τρεις (3) ρωνές ὁξύτερα, δηλαδή,
 ἐπὶ τὸν ρθόγγον ΓΑ - (ἔξ' αὐτοῦ καὶ ἡ λέξις
 «τριγωνία») - ὅπου βάβουμε τὴν ρθα-
 ρὰ τοῦ ρθόγγου ΝΗ (ῥ), ἐπάνω ἐπὶ τὴν
 τριπλὴν ἀνάβαση, οὕτως: $\left(\begin{array}{cc} \gamma & \gamma^2 \Gamma \\ \delta\delta & \delta\delta \end{array} \right)$

4. Τὸ τρίχορδο εὐετῆμα λέγεται
 καὶ «διγωνία». Τὸ εὐναυτοῦμε ἐπὶ τὸν
 τέταρτον (Δ') ἤχα ὅπου, ἡ βάβη τοῦ
 ρθόγγου ΔΙ, μετατίθεται δύο (2) ρωνές
 βαρύτερα δηλαδή, ἐπὶ τὸν ρθόγγον ΒΟΥ.
 Ὁ ἤχος αὐτός εἶναι ὁ λεγόμενος
 «Λέγετος».

1. Περὶ τῶν ἰδιωμάτων τῶν ἤχων

2. Περὶ τῆς ἑλξεως.

1. "Ὅταν λέγομε" ἰδιώματα, ἐννοῦμε ὀρισμένους «ἰδιοτροπίες» πᾶς ἔχουν αἱ διάφοροι ἤχοι. Παράδειγμα.

Ὁ πλάγιος τοῦ θ' ἤχου, ἐπὶ ὁξύτετρα χορδῶ, ἀρέσκειται νὰ ἐργάζεται διατονικῶς εὐθεμένης τῆς ἀντιβροίχου θοορᾶς τοῦ διατονικοῦ γένους.

Ὁρισμός. Ἑλξις εἶναι ἡ ἰδιότητα πᾶς ἔχουν ὀρισμένοι θοοὶ νὰ ἔλκουν (δηλ. νὰ εὐρύνουν, νὰ τραβοῦν) κατὰ τους, τοὺς ἀμέσως ὀξύτερους ἢ βαρύτερους θοοὺς.

Παράδειγματα.

(α) Ἑλξις ὀξύτερου ἀπὸ τὸν βαρύτερο. Ἐξ ὅλων σχεδὸν τοὺς διατονικοὺς ἤχους ὁ θοοὺς ΖΗ, εἰς ὀρισμένους περιπτώσεις, ἀπὸ τὸν βαρύτερό του θοοὺς ΚΕ. (ἔλκεται)

(β) Ἑλξις βαρύτερου ἀπὸ τὸν ὀξύτερο. Ἐπὶ τὸν Β' ἤχοι ὁ θοοὺς ΓΑ ἔλκεται, ἀπὸ τὸν ἀμέσως ὀξύτερό του θοοὺς ΔΙ, ὅταν τὸ μέλος περιτρέφεται περὶ τὴν βάσιν τοῦ ἤχου. Ἐπίσης, ἐπὶ τὸν Δ'

ἦχο, ὅταν ψάλλεται εἰρηολογικῶς,
ὁ γθόγγος ΠΑ ἔλκεται ἀπὸ τὸν ἀμέως
ὀξύτερό του γθόγγου ΒΟΥ, ὅταν τὸ μέλος
περιτρέφεται περὶ τὴν θέσιν τοῦ ἦχου,
δηλαδὴ, περὶ τὸν γθόγγον ΒΟΥ.

Ἡ ἔρξι εἶναι ἀπὸ τὰ ῥηονδαιότερα
ἰδιώματα διότι δίδει εὖ μέλος ἰδιαίτερα
"χρῶμα" καὶ χάρη.

Περὶ τοῦ ἰδιώματος τοῦ Πλάγιου Α' ἦχου.

Ὁ πλάγιος τοῦ Α' ἦχος παρουσιάζει ἓνα
«ἰδίωμα» (ἐλάττωμα) κατὰ τὸ ὅποιον,
ὁ γθόγγος ΓΑ, ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν γθόγγον
ΖΩ. Συγκεκριμένα, ὅταν ὁ γθόγγος
ΖΩ εἶναι γυναικός, ὁ ΓΑ θὰ εἶναι
ἐν διέσει (δηλ. ὑψηλός). Ὅταν ὁ
γθόγγος ΖΩ εἶναι ἐν ὑγείσει, ὁ ΓΑ θὰ
εἶναι γυναικός.

Πότε ὁ γθόγγος ΖΩ εἶναι γυναικός
καὶ πότε ἐν ὑγείσει.

1. Ὅταν τὸ μέλος ἀνέρχεται ἀνω τοῦ
γθόγγου ΖΩ, τότε ὁ ΖΩ θὰ εἶναι γυναικός.

2. Ὅταν τὸ μέλος ἀνέρχεται μέχρι τὸν
γθόγγον ΖΩ καὶ ἐπιτρέφει, ἢ ὅταν τὸ
μέλος, ἀγοῦ ὑπερβῇ τὸν ΖΩ, ἐπιτρέφει τό-
τε ὁ γθόγγος ΖΩ καὶ εἰς δύο αὐτὲς περι-
πτώσεις, θὰ εἶναι ἐν ὑγείσει.

Γενικός Κανόνας

Οι χαρακτῆρες τῆς Ἀναβάσεως
ὑποτάσσονται εἰς τοὺς χαρακτῆρες
τῆς καταβάσεως καὶ ἐξ' αὐτῶν.

Παράδειγμα

π	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~
9			Δι	Γα	Βου-Πα	Πα-Βου	Βου
	~~~~~	~~~~~		π			
νη			9				

Περί τοῦ Ὑφέν

Τὸ Ὑφέν εἶναι μία καμπύλη γραμμή
{ ~~~~~ ἢ ~~~~~ } ἢ ὁποῖα συνδέει δύο,
τρεις ἢ περισσότερους φθόγγους τῆς αὐτῆς
ὁξύτητος. Διὰ τοῦ Ὑφέν γίνεται επέκταση
τοῦ φωνήεντος ἢ τῆς διφθόγγου τοῦ πρώτου
φθόγγου, εἰς τοὺς ὑπολοίπους συνδεομένους φθόγγους.

Παράδειγμα

π	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~
9	Πα	α	Πα	Βου ον	Βου	Γα	α α
	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~
	Δι	Δι	ι	Κε	Κε	Δι	
	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~
	Γα		Βου		Πα	Πα	
	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~	~~~~~
	Πα		Πα	Πα	Πα	Πα	Πα

Δεσπόζοντες ρθόχχοι και Καταλήξεις τῶν ᾠχων

1. Ο Πρῶτος ᾠχος ὅταν ψάλλεται
εἰρημολογικῶς ἔχει δεσπόζοντες ρθόχχους
ΠΑ και ΔΙ. ῥιχηραρικῶς και Παπαδικῶς
ΠΑ και ΓΑ.

Καταλήξεις:

(α) Εἰρημολογικῶς ψαλλόμενος:
ᾠα τελεῖς στὸν ΔΙ. ᾠεν τελεῖς και
τελικές στὸν ΠΑ.

(β) ῥιχηραρικῶς: ᾠα τελεῖς
στὸν ΓΑ. ᾠεν τελεῖς και τελικές στὸν ΠΑ.

(γ) Παπαδικῶς: ᾠα τελεῖς
στὸν ρθόχχο ΓΑ, ΔΙ, ΚΕ και
τελικές στὸν ΠΑ.

2. Ο Πλάγιος του Πρῶτου ᾠχος ὅταν
ψάλλεται εἰρημολογικῶς ἔχει δεσπό-
ζοντες ρθόχχους ΚΕ, ΝΗ. ῥιχηραρικῶς
και Παπαδικῶς τοὺς ρθόχχους: ΠΑ, ΔΙ, ΚΕ.

Καταλήξεις:

(α) Εἰρημολογικῶς ψαλλόμενος:
ᾠα τελεῖς στὸν ΝΗ. ᾠεν τελεῖς και
τελικές στὸν ΚΕ.

Σημείωση: Ο πλ. τῶν ᾠχων εἰρημολογικῶς
ψαλλόμενος δέχει τὸν ρθόχχο Ζ^ο ρυθμικό,
δηλαδή, ὑψωμένον και τὸν ΓΑ με δίσον.

(β) ῥιχηραρικῶς ψαλλόμενος:

- 71 -

Ἀτελείς: ΔΙ, ΚΕ. Ἐντελείς εὐὸν ΠΑ καὶ
τελικές εὐὸν ΠΑ ἢ εὐὸν ΔΙ. (π.χ. "Κύριε
ἐκέκραξα," βειχηρά τοῦ ἐσπερινοῦ, "Πᾶσα πνοή,"
τοῦ ἀρχοῦ Ἀναστασιματαρίου κ.λ.π.).

(γ) Παπαδικῶς ψαλλόμενος: Ἀτελείς:
ΓΑ, ΔΙ, ΚΕ. Ἐντελείς: εὐὸν ΠΑ καὶ
τελικές εὐὸν ΚΕ ἢ εὐὸν ΠΑ. —

Σημείωσις: Ὁ ἐν λόγῳ ἦχος ὅταν ψάλλ-
ηται βειχηραρικῶς καὶ παπαδικῶς, τελικές
πρὸς "παῦσιν," καταλήξεις, κἀμνει εὐὸν
φθόγγο ΠΑ. —

3. Ὁ Τέταρτος ἦχος ὅταν ψάλλεται
εἰρμολογικῶς ἔχει δεσπόζοντες φθόγγους
ΒΟΥ, ΔΙ, ΖΕ. ζειχηραρικῶς ΠΑ, ΒΟΥ, ΔΙ
καὶ Παπαδικῶς ΔΙ, ΖΕ καὶ ΒΟΥ. —

Καταλήξεις: (α) εἰρμολογικῶς ψαλ-
λόμενος: Ἀτελείς: ΔΙ, ΠΑ. Ἐντελείς καὶ
τελικές ΒΟΥ. —

(β) ζειχηραρικῶς ψαλλόμενος: Ἀτελείς:
ΔΙ καὶ βέ ὀρισμένες περιπτώσεις εὐὸν ΒΟΥ.
Ἐντελείς: ΠΑ καὶ τελικές εὐὸν ΒΟΥ. —

(γ) Παπαδικῶς ψαλλόμενος: Ἀτελείς: ΒΟΥ, ΖΕ.
Ἐντελείς καὶ τελικές εὐὸν ΔΙ. —

4. Ὁ Πλάγιος τοῦ Τέταρτου ἦχος ὅταν
ψάλλεται εἰρμολογικῶς, βειχηραρικῶς καὶ
παπαδικῶς ἔχει δεσπόζοντες φθόγγους
ΝΗ - ΒΟΥ - ΔΙ. —

Καταλήψεις: Ἀτελείς στον ΒΟΥ και στον ΔΙ.
 Ἐντελείς και τελικές στον ΝΗ.
 Ὁ ἦχος οὗτος όταν ψάλλεται κατά
 τριγωνία ν' έχει δεσπόζοντες γράμματα
 ΓΑ - ΔΙ - ΖΟ ($\delta^{\alpha} - \alpha^{\alpha} - \eta^{\alpha}$).
Καταλήψεις: Ἀτελείς στον ΔΙ (α^{α}).
 Ἐντελείς και τελικές στον ΓΑ (δ^{α}).

5. Ὁ Δεύτερος ἦχος εἰρμολογικῶς
 ψαλλόμενος ἔχει δεσπόζοντες γράμματα ΠΑ - ΔΙ
 στιχηραρικῶς και Παπιδικῶς τοὺς γράμματα
 ΔΙ - ΒΟΥ.
Καταλήψεις: (α) εἰρμολογικῶς ψαλλόμενος:
 Ἀτελείς στον ΔΙ. Ἐντελείς και τελικές
 στον ΠΑ.
 (β) στιχηραρικῶς και Παπιδικῶς ψαλλόμενος:
 Ἀτελείς στον ΒΟΥ. Ἐντελείς και τελικές στον
 ΔΙ.

6. Ὁ Πρώτος τοῦ Δευτέρου ἦχος εἰρμο-
 λογικῶς ψαλλόμενος ἔχει δεσπόζοντες γράμματα
 ΒΟΥ - ΔΙ.
Καταλήψεις: Ἀτελείς στον ΔΙ. Ἐντελείς
 και τελικές στον ΒΟΥ.
 στιχηραρικῶς και Παπιδικῶς ψαλλόμενος
 ἔχει δεσπόζοντες γράμματα ΠΑ - ΔΙ.
Καταλήψεις: Ἀτελείς στον ΔΙ. Ἐντελείς
 και τελικές στον ΠΑ.
Σημείωση: Ὁ ἦχος οὗτος στιχηραρικῶς

ψαλλόμενος ἔχει τελικές πρὸς παῦειν, κατα-
λήξεις ἐπὶ γόγγυ δι. -

7. - Ο. Τρίτος ἦχος, - εἰρηνοχολικῶς, εὐχρη-
ματικῶς καὶ παπαδικῶς. ψαλλόμενος ἔχει δεσπό-
ζοντες γόγγυ. ΓΑ - ΚΕ - ΠΑ.

Καταλήξεις: Ἀτελείς ἐπὶ ΚΕ, ἐντελείς
ΠΑ - ΓΑ (παπαδικά μέλη) καὶ τελικές ἐπὶ ΓΑ.

8. - Ο. Βαρύς ἦχος ὅταν ψάλλεται με-
θὰ τὸν γόγγυ ΓΑ ἔχει δεσπόζοντες γόγγυ
ΓΑ - ΔΙ - ΖΩ.

Καταλήξεις: Ἀτελείς ἐπὶ ΔΙ καὶ βεωρισμένες
περιπτώσεις ἐπὶ ΠΑ ἢ καὶ ἐπὶ ΝΗ. ἐντελείς
καὶ τελικές ἐπὶ ΓΑ.

Ὅταν ψάλλεται ὡς βαρύς διατονικός
ἐκ τοῦ ΖΩ (Ζ), ἔχει δεσπόζοντες γόγγυ
ΖΩ - ΠΑ - ΓΑ - ΔΙ.

Καταλήξεις: Ἀτελείς ἐπὶ ΓΑ καὶ τὸν ΔΙ.
ἐντελείς ἐπὶ γόγγυ ΠΑ - ΖΩ καὶ
τελικές ἐπὶ ΖΩ.

Ὅταν ψάλλεται ὡς βαρύς ἐναρμόνιος
ἐκ τοῦ Ζω ἡφείας (Ζῃ), ἔχει δεσπόζοντες
γόγγυ: ΖΩ - ΔΙ.

Καταλήξεις: Ἀτελείς ἐπὶ γόγγυ ΔΙ - ΝΗ,
ἐντελείς ἐπὶ ἀνω ΖΩ καὶ τελικές ἐπὶ
κάτω ΖΩ.

Περί τοῦ Συνεπτυγμένου Ρυθμοῦ

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς ρυθμοὺς: Δίσημον, Τρίσημον καὶ Τετράσημον, ὑπάρχει καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος ρυθμοῦ ὃ ὁποῖος ὀνομάζεται Συνεπτυγμένος ρυθμός.

Ὁ ρυθμός οὗτος προκύπτει διὰ τῆς συμπύκνωσης δηλαδή διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο κινήσεων ἑνὸς ἀηχοῦ δι-
σῆμου ρυθμοῦ, εἰς μίαν κίνησιν τοῦ συνεπτυγμένου ρυθμοῦ.

Υπάρχουν τὰ ἑξῆς εἶδη συνεπτυγ-
μένου ρυθμοῦ.

- 1.- Ὁ τετράσημος συνεπτυγμένος
- 2.- Ὁ πεντάσημος >>
- 3.- Ὁ ἑξάσημος >>
- 4.- Ὁ ἑπτάσημος >>
- 5.- Ὁ ὀκτάσημος >> καὶ
- 6.- Ὁ ἑννέσημος >>

Παρατήρησις.

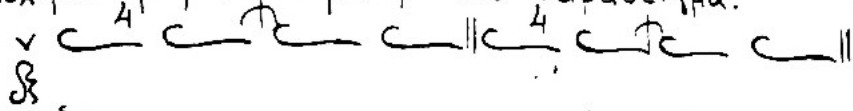
(α) Τὸ ἰσχυρόν μέρος τοῦ μέτρου ἐκάστου
συνεπτυγμένου ρυθμοῦ δηλοῦται διὰ μιᾶς
διαστολῆς τεκνομένης ὑπὸ τῷ ῥυθμῷ (↑)

(β) Εἰς τὸ τέλος ἐκάστου συνεπτυγμένου
μέτρου τοποθετεῖται διπλὴ διαστολή (||)

Γενικός κανὼν

“Ὁ,τι ἐκτελούμε εἰς ἓνα δίσημον ἢ
τρίσημον ρυθμόν, εἰς τὸ
ἑξῆς, θά ἐκτελούμε εἰς μίαν κίνησιν
ἐκάστου συνεπτυγμένου ρυθμοῦ.

1.- Ο τετράσημος συνεπυγμένος αποτελείται από δύο μέτρα δισημού ρυθμού. Έκτελείται εις δύο κινήσεις, όπως ο δίσημος, και φέρει τὸν ἀριθμὸ 4. Ἡ πρώτη κίνησις ἀποτελεῖ τὸ ἰσχυρὸν μέρος τοῦ μέτρου. — Παράδειγμα.

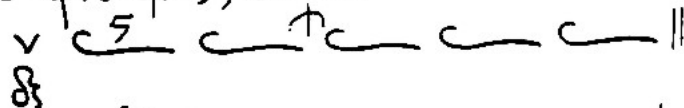

2.- Ο πεντάσημος συνεπυγμένος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κινήσεις ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη, που εἶναι καὶ τὸ ἰσχυρὸν μέρος τοῦ μέτρου, περιέχει ἓνα μέτρο τρίσημου ρυθμοῦ καὶ ἡ δευτέρα, που εἶναι τὸ ἀδυνεῖ, περιέχει ἓνα μέτρο δίσημου ρυθμοῦ. Οὕτως ἐκτελεῖται ὅπως ὁ ἀπλὸς δίσημος καὶ φέρει τὸν ἀριθμὸ 5

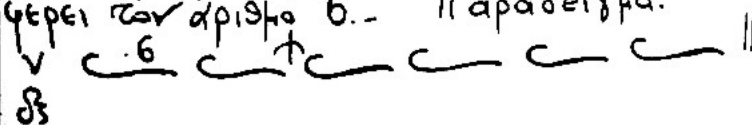
Παράδειγμα.

Παρατήρησις. Σπανίως εἶναι δυνατόν νὰ προηγείται ὁ δίσημος καὶ μετὰ νὰ ἀκολουθεῖ ὁ τρίσημος, οὕτως:

3.- Ο ἑξάσημος συνεπυγμένος ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεις κινήσεις ἐκάστη τῶν ὁποίων περιέχει ἓνα μέτρο δίσημου ρυθμοῦ καὶ ἐκτελεῖται ὅπως ὁ ἀπλὸς τρίσημος. Ἡ πρώτη κίνησις ὀνομάζεται ἰσχυρὸν καὶ αἱ ἄλλαι δύο ἀδυνεῖς μέρη τοῦ μέτρου. Οὕτως φέρει τὸν ἀριθμὸ 6. — Παράδειγμα.

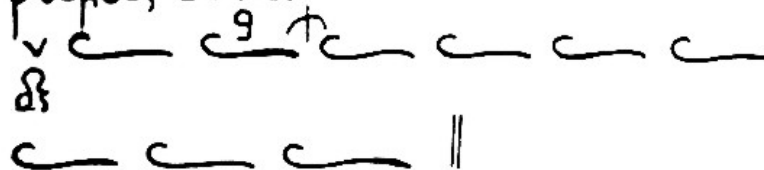
τρεις περιέχουν από ένα μέτρο δισημού
και αποτελούν τα άθροισμα μέτρων τού μέτρου.
Ούτως εντελείται εις τέσσαρα μέτρα όπως
ο αηλός τετρασύνθετος ρυθμός και φέρει τον
ἀριθμόν 9.-

Παράδειγμα

Παρατηρήσεις

Σπανίως είναι δυνατόν να προηγούνται
τά μέτρα τού δισημού ρυθμού και να ακολου-
θῇ τελευταῖον τὸ μέτρον τού τρισημού
ρυθμού, οὕτως:

Στοιχεία Ιστορίας Βυζαντινῆς
Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς

2^α ἔποχῃ. (Ἀπό τοῦ
Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ μέχρι τῆς
Ἀλώσεως). -

Ἡ ἔποχῃ αὕτῃ εἶναι ἡ "Μεσαιωνική,"
(701-1453 μ.Χ.) καὶ περιλαμβάνει δύο περιόδους.

Περίοδος 1^η (8^{ος} αἰώνας)

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

Λέγεται Δαμασκηνός διότι γεννήθηκε
ἐν Δαμασκῷ τῆς Συρίας. Ὁ πατήρ του
χερσεὶν ζέρχιος καὶ ἦταν θησαυροφυλάκος
τῆς ἀγίας τοῦ Χαλίδου. Εἶχε δαδναλὸν
τὸν βοσκό Κοσμᾶ τὸν ἑνὸς ἡ Ἰκέμ που
καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἰταλία.

Ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός (νῦν ἅγιος Ἰωάν-
νης ὁ Δαμασκηνός) ἔχινε "μοναχὸς" ὅτε γεν-
οῦ ἡλικία ἐπὶν περίφημὴ μόνῃ τοῦ ἁγίου
Ἰάκωβ, ἐπὶν Παλαιστίνη, οπου χειροτονήθη-
κε Πρεσβύτερος. Ἦταν πολέμιος τῶν εἰκονο-
κλαστῶν ἀνὰ μὲν τοὺς ὁποῖον ὑπῆρχαν καὶ αὐτο-
κράτορες. Μάλιστα κάποιος ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτο-
ρες αὐτοῖς διέταξεν ὅπως γράφουν κηρύγματα εἰ-
κόνα. Ὁ Ἰω. ὁ Δαμασκηνός διαπραγματεύσαν
τὴν παράδοσιν τῆς Δαμασκῶ μετὰ τὸν ὅρο νὰ
καταβῇ ἡ εἰκονομαχία. Τότε, μόλις το

./.

ἔλασαν αὐτοὶ οἱ ζαραθρηνοὶ ἐσαχρῶθησαν
ἐναντίον τοῦ Δαθουηνού καὶ μετ' ἀπόφασιν
τοῦ Χαλίου διεκάζαν νὰ τοῦ κόψουν τὸ χέ-
ρι πὺν ἔγραφε τὴν ἐπιστολήν. Κατὰ θαυμα-
τουργικὸν τρόπον ὅπως τὸ κολλημένο χέρι τοῦ
Ἰωάννου ἐντολόμενι καὶ τότε ὁ Ἅγιος
Ἰωάννης, μετ' ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ,
ἔγραφε τὸν περίφημον "Εἰρμόν", « ζοῦ ἡ τροπαι-
αυχὸς δεξιὰ... ». Ὁ Ἰωάννης μέγας Ποιητὴς,
Μουσικὸς, Θεολόγος καὶ Φιλόσοφος. —
ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ. (θεωρητικά)

Ἡ Γραμματικὴ τῆς Μουσικῆς ἢ "Κανόνιον".

Τὸ ἔργο αὐτὸ πραγματεύεται τοὺς ὁκτώκους
τῶν ἀντιφωνητικῶν ἀνθῶν πρὸς τοὺς "τρόπους" τῆς
Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀλεξανδρινῆς Μουσικῆς. Ἐπιγράφεται:
« Ἀρχὴ τῶν ἐκείνων τῆς ψαλμῶν τέχνης
τῶν ἀνιόντων, κατιόντων ἐκείνων, πνευμά-
των καὶ πάσης χειρονομίας », καὶ εἶχε ἔδο-
θεῖ πολλές φορές. —

Μουσικὰ ἔργα καὶ Ποιήματα.

1. Ἡ Παρακλητικὴ ἢ Οὐπώμηχος (τὸ ἐπουδασιότερον)

2. Οἱ κανόνες τῆς ἐκκλησιαστικῆς:

(α) Τῆς Ἀναστάσεως (ὁ ἐπουδασιότερος)

(β) Τῆς Ἀναλήψεως ("τῷ ζωῶντι θεῷ")

(γ) Τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ ("χέρων
(ἐκ νεκρῶν)...")

(δ) Τοῦ Σταυροῦ ("σταυρὸν χαράς")

(ε) Τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ("Δεῦτε
ἄλλοι ἔδωκεν")

(62) Οἱ τρεῖς Ἰαμβικοί: Τῶν Χριστουγέννων
(ἔωθε λαόν,,), τῶν Θεοφανείων (ἔτιθει
θαλάσσης,,) καὶ τῆς Πεντηκοστῆς: (Θείῳ καλυφ-
θείς,,)

3.- Τὰ "Κεκραγάρια" τὰ ὅποια ἐρμηνεύει
ὁ Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος.

4.- Τὸ ἀρχαῖον "Θεὸς Κύριος,,", τὸ "Προεταχθέν,,",
"Τῇ Ὑπερμάχῳ" (δὶ χαρὸν,,), "Τὸ Ἰδοῦ ὁ Νηφείος",
"Ὅτε οἱ ἐνδοφοὶ μαθῶσι". Χερουβικά
Προηγούμενων « Νῦν αἱ δυνάμεις » καὶ τὸ
κοινωνικὸν « Γεύσασθε »

"Ὅλα τὰ ἀνωτέρω τὰ μετέφετε βεῖν νέκ
μουσική γραφή ὁ Πέτρος Πελοποννήσιος, καὶ
βεῖν σύγχρονη γραφή, τὰ μετέφεραν οἱ: Χωρ-
μούσιος ὁ Χαρτοφύλαξ καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Πρωτοψάλτης.
(ἐπίσημ) ὁ Ἰω. Δαμασκηνὸς ἐγραφε καὶ τὸ
ἀπολυτίκιον « Τὴν ἀχραντὸν εἰκόνα σου »,
« Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου », « ἐπὶ σοὶ χαί-
ρει », "Τροπάρια", Μεγ. Ὁρῶν τῆς Μ. Παρα-
σκευῆς, "Σειχηρὴ", τὸ Πάσχα καὶ τὰ 26
Ἰδιόμελα, Νεκρώσεια. —

Παρασημαίνειν: Σημειωσάμενοι
τὴν μουσικὴν γραφὴν ἣ ὅποια ἀρχίσει νὰ ἐκμη-
τρίσθῃ μετὰ τοῦ προηγούμενου χρόνου.
Ἡ γραφὴ αὕτη ὀνομάζεται "Ἀγγιότροειδής"
(δηλ. ἦταν: ἑτερογραφική, ἱερογλυφική καὶ
δύομελή). Ἦταν δυνατόν ἐνα μεμήτιον
νὰ ὑπονοῶσε δηλ. νὰ γενέσθῃ ἐνα ῥόγγο,
ἢ καὶ ὁλοκληρὴ μουσικὴ γραφή.

Ὁ Ἰω. Δαμασκηνὸς ἐπιλοβοῦσε ἐπ' αὐτῇ

ἐν Μουσικῇ καὶ παραδεχθῆναι εἰς μελωδίας
ἐκείνες ποὺ ἐντελούσαν ἐν τῇ ἀνύφωσιν τῶν
ἐκκλησιῶν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεόν. Τὴν φιλο-
σοφικὴν καὶ αἰσθητικὴν τοῦ ἰορδάνου βλέπου-
με κυρίως εἰς τὰ "εὐχέλεια" τῶν ἡχῶν.

Περίοδος Β' : ΟΙ ΑΚΜΑΣΑΝΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ
ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ

— ΑΛΕΞΕΟΥΣ —

(Ἀθεογράφοι, ὑμνωδοὶ καὶ μελωποιοὶ, κα-
θῶν καὶ ὑμνογράφοι).

1. — ΚΟΣΜΑΣ Ο ΜΕΛΩΔΟΣ (750 μ.Χ.).

Ὁ Κοσμάς ὁ μελωδὸς λεγόταν καὶ ἱεροβοῦ-
λίτης καὶ Ἀθιοπολίτης. Ὑπῆρξε ἐπίσκοπος
Μαΐουμᾶ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦταν ἐπουδαῖος ἀθεο-
γράφος καὶ ποιητής. Ἐπειδὴ ἦταν ῥωχὸς
καὶ ἀπορῶς τὸν υἱοθέτησε ὁ πατέρας τοῦ Δα-
μασκηνοῦ ξέρχιος. Ἐπιδόθηκε μαζὺ μετὰ τοῦ
τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν Κοσμάς ἀπὸ τῆς βαλίας
ὁ ὁποῖος λεγόταν ἑνὸς ἡ' ἡμέρας.

Ἐγράφε πολλοὺς ἀθεοτακτικούς κανόνες. Ἐπιδόθηκε
ἐξ αὐτοῦ εἶναι ὁ κανὼν τῶν Χριστου-
γέννων « Χριστὸς γεννᾶται δοξάζετε ». Τὸ πρῶ-
τον τροπάριον αὐτοῦ τὸ πῆρε ἀπὸ τοῦ Παννυχτι-
κοῦ λόγου τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνικοῦ. Τὸν
κανὼν αὐτὸν τὸν ἐμελωποιήσατε ἐν ᾧχο Α'.
Τὸν β' ᾧχο χρησιμοποίησατε ἐν ᾧχο γιορτῆς τῆς
θεοφανείας, τὸν γ' ᾧχο ἐν ᾧχο γιορτῆς τῆς Ὑπα-
παντίας καὶ τὸν δ' ᾧχο ἐν ᾧχο γιορτῆς τοῦ Κυρίου
(τῶν Βατίων) « ὁρθοῦσαν αἱ πηγαί ».

Ὁ Κοσμάς ὁ Μελωδός, κατὰ τὴν περίοδο τῆς Μ. ἑβδομάδας, παραλείπει τὸν Πλ. Α' ἤχο, ἐπειδὴ εἶναι πανηγυρικός, καὶ χρησιμοποιοῖ τὸν θ' καὶ πλ. α'. θ' πού χαρακτηρίζονται ὡς πένθιμοι ἤχοι. Στὴν ἑορτὴ τῆς Πεντη- κοστῆς χρησιμοποιοῦντε τὸν Βαρύ ἤχο. Ἐγραφε, ἐπίσης τοὺς "κανόνες," (Πόνεω ἐκάλυψε, Μὴ τῆς θοορᾶς) καὶ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμ. Σταυροῦ ἐκ ἤχο, πλ. δ, τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος « Χοροὶ Ἰσραὴλ », τῆς Κοιμώσεως τῆς Θεοτόκου « Πε- ποιμιλμένη τῇ θείᾳ δόξῃ » κ.λ.π. Ἡ ΕΠΕΔΟΣ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ ἐκ τῶν τροπῶν καὶ ὡδῶν γιατί ὁ Μελωδὸς προσερχόσθαι εἰς αὐτὰ τὸ ἴδιο μέλος. —

Η' ΑΙΩΝΑΣ

Ἀνατόλιος ἁγιογράφος: (770 μ.Χ.)

Ἦν ἁγιογράφος καὶ ἀεκατογράφος τῆς μαθητικῆς τοῦ Θεοδώρου ἁγιογράφου. Τὰ Ἀνατολικά τῆς Οὐκω- νήχου τὰ λεγόμενα "Ἀνατολικά," εἶναι ἔργο δικό του. Ἐγραφε καὶ ἄλλα πού ψάλλονται εἰς Δεσποικίες, Θεομητορικὰς γιορτὰς καὶ ἐκ γιορτῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Κασσιανὴ Μοναχὴ: (905-959 μ.Χ.)

Ἦν ἁγιογράφος καὶ ἀεκατογράφος τῆς Ἐκκλησίας μας. Μετὰ ἀπὸ ἐπεισόδιο μετὰ τὸν αὐτοκράτορα Θεό- υιλο κλείσθηκε ἐν μοναστηρίῳ πού λεγόταν Μαδίο καὶ εἶχε ὡς ἀρχαία ἐν μελέτῃ καὶ τὴν συγγραφήν. Ἐκεῖ ἔγραφε τὸ περίφημο στιχόμο Δοξαζονό « Κύριε ἢ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις » ἐπὶ ὁποῖο ὁ θεόλογος πρόσθετε μόνο δύο λέξεις: « τῷ φόβῳ ἐκρύβης ».

[illegible]

~ 92 ~

(m) (N)

α ρ α β χ α υ Κ υ

ρ ε

(m) π ε ρ α γ α

θ ε ο τ ο υ ε β ω β ο υ

γ α ς

(m) (N) (N) (N)

ο ι κ υ ρ ι ε

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ (ἀρχαεύματα)

Ἦχος ᾠδῆς παλαιῆς Γενναῖα
 (π) α τε ρα γι ον και Α γι ον
 Πνευ μα & τρι α δα ο μο ου
 (π) ρ (π) 4 (π) π
 ει ον και α χω ρι ετον 9
 (π) λ ε ον ει ρη νης & θυ ει
 (π) αν αι νε ε ε (π) ως 9
 (π) αι με τα του πνευ μα το ο
 (π) 4
 ος εον (π) 4
 (π) ε χο μεν προς τον κυ ρι
 (π) 4 (π) 4
 (π) ον & (π) (π) (π) 4
 Α α ρι ο ον και ει
 και αι ον 9 3
 Α (π) 3 3 3
 (π) γι ος Α γι ος Α γι
 (π) (π) (π) (π) 4
 ος κυ ρι ος εαθ θα ωθ & πλ η ρης

ο ου πα vos q(n) και η ην της δοξης
 σου q ωσαν να εν τοις υ ψι τοις
 εν λο ην με vos ο επ χα με vos
 εν ο να μα τι Κυ ρι ου ω
 σαν να ο εν τοις υ x ψ ι τοις
 α μην q A α A μην
 ε ν υ του ου ου μεν q
 ξε εν λο του ου ου μεν q
 σοι εν χα ρι εον ου μεν q
 Κυ ρι ου ε q και δε ο
 με θα α ξον ο θε ο ος η
 η η μην q
 ε ου ε ετι ιν ως α
 η η ης μα κα ρι ι ετι εν ξε

Ε τὴν θε ε ο το ο τον ρ τὴν
 α εἰ μα κα α ρι ι βρον και
 πα να μω μνη τονδ και μνη τε ε
 ε ρα ρ τον θε ου ου ν ν ν
 μων ρ τὴν τι μι ω τε ραν τω
 ων χε ε ραν ου βιμ ρ και εν
 δο βο τε ε ραν ρ α βυχ κρι
 τως των σε ε ρα α
 α γεμ ρ(ζ) τὴν α δι α ρδο ο
 ο ρω ως χ θε ε ον λο
 ο τονδ τε τον ου βαν ρ
 τὴν ο ου τως θε ο το ο τονδ
 ε ε με ε γα α λυ ν ν
 νο χ με ε ε ε
 ε ε εν π
 9